

Høgskolen i **Hedmark**

ETNISKE KONFLIKTER OG DIALOG

En analyse om etniske konflikter og dialog-
prosesser i etterkant av konflikter i Kosovo

Av: Shefki Sherifi

Innleveringsfrist: 01.03.2016

*We must all learn to live together as brothers or we
will perish together as fools.*

Martin Luther King

Innhold

- Innhold.	2
- Forord.	3
- Takk til:	4
- English version.	5
1. Innledning.	6
- Problemstilling	
- Forkortelser	
2. Metode.	9
- Datagrunnlag	
- Dataanalyse	
3. Teorier om etniske konflikter og dialog.	12
- Etniske konflikter	
- Innvirkninger på langsiktige etniske konflikter	
- Etablering av multietnisk stat	
- Statens rolle i multietnisk samfunn	
- Dialog og integrering i multietnisk samfunn	
- Interetniske dialogmøter	
4. Etniske konflikter i Kosovo.	28
- Kosovo	
- Politisk organisering	
- Etnisk ubalanse	
- Nasjonalisme og etniske konflikter	
- Etniske konflikter etter den fler-etniske Jugoslavia	
- Reise til Kosovo	
- Kosovo sett fra utsiden, fra foredrag i Drammen november 2014	
- Sammendrag	
5. Internasjonal politikk om Kosovo og bistand til dialog.	40
- Ulike dialogprosesser og internasjonal intervensjon i Kosovo	
- Kosovo internasjonale politikk	
- Bistand i etterkant av etniske konflikter og krig	
- NORAD og virkningen av bistand	
- Fungeringen av multietnisitet og legitim stat i Kosovo	
- Sammendrag	
6. Dialog i etterkant av etniske konflikter.	49
- Interetnisk dialogmøte	
- Interetnisk dialog ved Nansen Fredssenter	
- Skoletilbud i multietnisk kommune i Kosovo	
- Bistandsprosjekter fra Norge til Kosovo i etterkant av krigen	
- Kosovos Nansen Dialog (KND) i Kosovo	
- Sammendrag	
7. Sluttkommentarer/konklusjoner.	64
8. Litteraturliste.	68
- Besøkte nettsider	
- Opplysninger hentet fra møter og reiser	
- Språk / oversettelse	

Forord

Mitt valg av tema i denne avhandlingen bygger på at jeg er født og vokst opp i Kosovo. Våren 1991, da jeg var 19 år gammel reiste jeg fra Kosovo. Meningen var å komme tilbake i løpet av noen måneder. Jeg kjøpte en interrail togbillett, som ga meg mulighet til å reise rundt i Europa som student. På den tiden hadde jeg jugoslaviske pass, hadde lært å snakke flytende serbokroatisk, som var det offisielle språket i det tidligere Jugoslavia, i tillegg til mitt morsmål som er albansk. Da kunne jeg reise og kommunisere uten problem i det som på den tiden var Jugoslavia.

Noen måneder senere, da jeg befant meg i Norge, skjedde store endringer i det tidligere Jugoslavia og Kosovo. Plutselig ble også min mulighet til å reise begrenset. Mitt pass, som jeg tidligere kunne bruke for å passere grenser i Europa, ble plutselig et hinder, og jeg kunne ikke bruke det lenger. Å reise tilbake, var å reise til krig. I den alderen jeg var, måtte jeg være med og krige på en eller annen side, noe som fortonet seg meningsløst for meg. Mitt valg ble å fortsette å bo i Norge, hvilket jeg da gjorde. Jeg lærte et nytt språk og ny kultur, og å forholde meg til et nytt samfunn.

Etter omtrent 10 år reiste jeg tilbake. Nå var mye blitt annerledes. Mange landegrenser måtte passeres i det som engang var et land med mange nasjoner og nasjonaliteter. Det serbokroatiske språket, som jeg hadde lært en gang, måtte jeg være forsiktig med. Dette fordi det nå var det blitt to atskilte språk og man måtte snakke enten serbisk eller kroatisk.

I 1999 var krigen i Kosovo over og etter det ble styrt av det internasjonale samfunn både sivilt og militært. Kosovo er erklært selvstendig i 2008 og er anerkjent av de fleste land i verden. Serbia vil tilbake til det gamle. Etniske konflikter fortsetter. Krigen har ødelagt mye.

Jeg har ofte stilt spørsmål om mye som har foregått der og prøvd å finne svar på ulike måter, noe jeg også vil prøve å gjøre også gjennom denne avhandlingen.

Dokka, Norge vinteren 2016

Takk til:

Det ligger mye tanke og arbeid bak denne oppgaven, og jeg har hatt gode hjelpere. Høsten 2014 begynte jeg å jobbe konkret med å skaffe opplysninger om oppgaven og har fått positive tilbakemeldinger og råd som har vært til stor hjelp for meg.

Jeg startet med å få opplysninger om bistandsprosjekter noe jeg fikk ved Norad i Oslo. Jeg meldte meg på en konferanse høsten 2014 der jeg fikk konkrete opplysninger om hvordan bistandsprosjekter fungerer og evalueres.

I presentasjon av foredrag høsten 2014 ved det Internasjonale Kompetansesenteret i Drammen fikk jeg nyttige opplysninger. Presentasjonen og framstillingsmåten ga meg nye tanker og impulser om Kosovo sett fra utsiden.

Fra Nansen Fredssenter på Lillehammer fikk jeg umiddelbart positiv respons på min henvendelse. Jeg fikk muligheten til å få se i praksis noe av det viktigste som denne oppgaven fokuserer i, nemlig om konkret arbeid med etniske konflikter og dialog.

Jeg har fått god tilrettelegging på jobben for å kunne studere ved siden av arbeid.

Uten støtte fra min familie, hadde det ikke blitt noe av denne studien.

En stor takk til alle!

English version

Title: Ethnic conflicts and dialogue

This task takes a phenomenon that is all about interpersonal relationships, an analysis of ethnic conflicts, dialogue and reconciliation in post-conflict Kosovo. We find much of this through the story of all the nations in different ways, both good and bad examples. Dialog and reconciliation in the aftermath of war and conflict are a phenomenon for themselves that is demanding, sensitive and unwarranted. I will try to find out something about ethnic conflicts in Kosovo, which is a new democracy in the Balkans, as well as opportunities to create a shared society where people of different ethnicity are able to live together. I will attempt to discuss how conflicting situations occur and affect society, politics and individuals.

My thesis topic is:

Development of ethnic conflicts in Kosovo and how projects can contribute to dialog, interpersonal reconciliation across ethnic boundaries in the aftermath of conflicts.

This issue is discussed out of theories from different literature that is relevant to this issue. I have selected different literature from various parties that are at war with each other and literature from authors who are outside of the conflict. To be able to shed closer light on the situation, I have chosen to obtain some concrete information from description after visiting in Kosovo, lectures on projects from Norway and general information. Has studied closer to concrete dialog project that provides information about both challenges and the way you work with it.

1. INNLEDNING

I denne oppgaven vil jeg analysere utviklingen av etniske konflikter og dialog i Kosovo, og hvordan prosjekter kan bidra til dialog og mellommenneskelig forsoning på tvers av etniske grenser i etterkant av konflikter. Kosovo er et lite land som har fått verdensoppmerksomhet de siste 15 årene på grunn av etniske konflikter, samt behovet for forsoning og dialog i etterkant av krigen i 1999, og gjenoppbygging av samfunnet ellers. Jeg vil forsøke å finne årsakene som skaper etniske konflikter, gjennom bakgrunnsinformasjon om Kosovo, innsats fra det internasjonale samfunn og muligheter for dialog, og drøfte det ut fra et teoretisk grunnlag. I forsknings-sammenheng, i de fleste tilfeller, vil vi være enige i at langvarige konflikter kan håndteres på en effektiv måte gjennom innsats som gjelder årsaker skapt av de politiske sider i konflikten. I tillegg kommer de psykososiale dimensjonene, misnøye og forholdet til problemer. Dialog har sin vekt i kommunikasjon og som et virkemiddel innenfor konflikthåndtering, men på grunn av ulike konflikter og faktorer som påvirker situasjonen kan nytten av dialog variere.

Problemstilling

Utviklingen av etniske konflikter i Kosovo og hvordan prosjekter kan bidra til dialog, mellommenneskelig forsoning på tvers av etniske grenser i etterkant av konflikter.

Problemstillingen drøftes ut fra teorier om etniske konflikter og dialog. Videre deles problemstillingen i tre ulike kapitler som tar for seg ulike faser av dette temaet: etniske konflikter i Kosovo, internasjonal politikk og dialog i etterkant av etniske konflikter.

For det første har jeg valgt å gi opplysninger om Kosovo som kan gi et inntrykk om bakgrunnen for den etniske konfliktsituasjonen i Kosovo, om de forskjellige etniske folkegruppene som bor i Kosovo, og det som provoserer og påvirker de etniske forholdene. De forskjellige styringsmaktene som har styrt Kosovo har også preget levemåten for befolkningen. Økonomiske aspekter og knappe ressurser skaper ulike problemer i samfunnet som helhet, og måten hvordan etniske problemer påvirker muligheten for det økonomiske samfunns utvikling. Kampen om makt fra etniske albanere og serbere, knyttet til etniske stridigheter, som skaper politiske konflikter mellom de to folkegruppene. Jeg vil forsøke å gi en beskrivelse av virkeligheten i Kosovo etter gjennomført reise, samt foredrag fra Drammen, der situasjonen i Kosovo blir

beskrevet. På denne måten har jeg forsøkt å innhente opplysninger fra ulike kilder noe som kan gi et best mulig bilde av situasjonen når det gjelder utviklingen av etniske konflikter i Kosovo.

Videre drøftes hvordan internasjonal politikk og prosjekter bidrar til dialog og forsoning, etter de etnisk-politiske stridigheter som har skapt store utfordringer, og behovet for intervensjon fra det internasjonale samfunn. De ulike dialogprosessene som har

foregått når det gjelder å skape arenaer for dialog og forsoning fra det internasjonale samfunn, samt ulike politiske oppfatningen som finnes internasjonalt når det gjelder løsningen av situasjonen i Kosovo. Jeg har skissert hvordan Kosovo ser ut i det internasjonale bildet og etniske grenser samt de involverte parter som er engasjert i Kosovo for å fremme dialog og mellommenneskelig forsoning, likeså de ulike forsøkene fra det internasjonale samfunn for å løse konflikter og skape et fredelig samfunn. Jeg har sett hvilke prosjekter er nødvendige, samt deres virkning på samfunn og økonomi. Kosovo er i nyere historie et kjent område med både militær intervensjon og internasjonal styring gjennom FN og EU. Det er mange ulike prosjekter som er gjennomført der. Jeg har valgt å se nærmere på de norske prosjektene og tatt som eksempel hvordan Norad jobber med gjennomføring og evaluering av bistandsprosjekter.

For å konkretisere nærmere hvordan dialog virker i etterkant av etniske konflikter på tvers av etniske grenser, har jeg valgt å se et konkret prosjekt som jobber med dialog ved Nansen Fredssenter på Lillehammer. Senteret har jobbet med dette i flere ulike land og har vært aktiv i Kosovo gjennom flere år. Jeg har fått anledning til å bli med på dialogmøter ved Nansen Fredssenter og innhentet opplysninger om hvordan dialogprosjekter gjennomføres, samt at jeg har innhentet opplysninger om hvordan Nansen Dialog i Kosovo jobber. De internasjonale aktørene har spilt en sentral rolle i demokratiseringen og statsbyggingsprosessen i Kosovo. For å kunne få til et velfungerende samfunn trenges en velfungerende multietnisk legitim stat som kan verdsette og ivareta sine borgere og bidra til stabilitet.

Forkortelser

FN – Felles Nasjoner

UNMIK- Unteid Nations Misjon In Kosovo (FN Utsend Misjon i Kosovo)

UCK - Kosovos frigjøringshær (albansk: Ushtria Çlirimtare e Kosoves)

NATO - North Atlantic Treaty Organization

OSSE - Organisasjonen for Sikkerhet og Samarbeid i Europa

KND - Kosovos Nansen Dialog

LDK - Kosovos demokratiske liga (politisk parti)

VV - Vetvendosje, politisk parti i Kosovo

AAK - Assosiasjon for Lokal Styre i Kosovo (albansk: Asociacioni i komunave të Kosovës)

ICK - Innovation Center of Kosovo

IMF - International Monetary Fond

BNP - Brutto nasjonal produkt

FK - Fredskorpset (Norad)

EULEX (EU utsending til Kosovo)

NORAD - (Norad, engelsk: *Norwegian Agency for Development Cooperation*)

2. METODE

Det metodiske aspektet skal forklare hvordan en skaffer seg informasjon som er blitt observert, erfart, og eksperimentet tjener som en nøytral dom mellom konkurrerende teorier. Som konsekvens kan det ikke forventes at to vitenskapsmenn, når de observerer, erfarer eller eksperimenterer på den samme hendelse, vil gjøre de samme teorinøytrale observasjoner. Observasjonens rolle som teorinøytral dommer kan derfor ikke være mulig. Teoriavhengighet av observasjoner betyr at selv om det var enighet om erfaringsmetoder og fortolkning, kan forskere fortsatt være uenige om de empiriske datas vesen. Denne oppgaven analyserer og sier noe om hvilke utfordringer Kosovo har for å bli et stabilt land, med de utfordringer landet har når det gjelder etniske konflikter og behovet for forsoning og dialog i etterkant av konfliktene.

Datagrunnlag

Datagrunnlaget som omhandler problemstillingen om utviklingen av etniske konflikter i Kosovo og hvordan prosjekter kan bidra til dialog, mellommenneskelig forsoning på tvers av etniske grenser i etterkant av konflikter er hentet inn delvis gjennom skiftelige materielle, observasjoner gjort i ulike møter som jeg selv deltok i. Datainnsamlingsmetodene består av gjennomlesning av det skriftlige kildematerialet og enten egen deltagelse og overhøring med påfølgende nedtegnelse av de ulike samtalene og dialogene. Dette kan karakteriseres som en form for deltagende observasjon.

Datagrunnlaget og består av:

- Ulike sekundærkilder som omfatter ulike typer skriftlig materialer som omhandler og berører mitt forskningsspørsmål om etniske konflikter og dialog, enten direkte eller indirekte.
- Ulike typer muntlige kilder som både har form av å være primærkilder og sekundærkilder og som består av samtaler, diskusjoner og foredrag.

Måten jeg har samlet inn dataene om dialogprosjekter er ved deltagelse i møter ved Nansen Fredssenter på Lillehammer, der det er gjennomført dialogmøter mellom ulike parter med ulik etnisk tilhørighet for å skape dialog og diskusjoner, for å finne mulige løsninger når det gjelder etniske konflikter. Samtidig er det innhentet opplysninger fra møter som en delegasjon fra Kosovo har hatt i Norge, med hovedfokus på å finne ut

muligheter for prosjekter som kan bidra til dialog, som igjen kan føre til løsning av etniske konflikter i etterkant av krigshandlinger. Det er også gjennomført reise til Kosovo for å innhente observasjonsopplysninger om situasjonen, både fra Nansens Fredssenter i Prishtina samt andre observasjoner og inntrykk fra reisen med opplysninger om etniske forhold. Jeg har forsøkt å innhente nøytral informasjon for å belyse problemstillingen best mulig og på en troverdig måte. For å få flere nyanser i problemstillingen har jeg også valgt ulike kilder fra ulike parter som er i strid med hverandre, der informasjon om samme sak kan være gitt på ulike måter som kan være i strid med hverandre. Dermed har det ikke vært uproblematisk å komme fram til riktig informasjon. I løpet av en seks måneders periode juli – desember 2014 valgte jeg å delta på foredrag og møter, samt samle informasjon fra reiser til Kosovo, som jeg har funnet relevant for problemstillingen og som jeg drøfter i denne oppgaven.

Min tilnærming til problemstillingen er basert også ut fra historiske dimensjoner som opplyses ut fra valgt litteratur der fortiden til Kosovo blir beskrevet når det gjelder de etniske konflikter. Datagrunnlaget som er av ulike kilder kan gi ulik resultat og målsettingen min er å utforske det historiske materialet fra flere ulike sider.

Egne beskrivelser fra reiser til Kosovo er et element av bekrivelsen som er basert på mine egne kunnskaper knyttet til problemstilling om etniske konflikter og observasjoner som jeg beskriver. De opplysninger som er beskrevet i den oppgaven om dialogprosjektet fra Nansen Fredssenter er innhentet fra åpne møter, også det som er publisert på nettsidene eller på andre måter av de institusjoner som er nevnt. Egne forklaringer og tolkninger er basert på publiserte opplysninger eller er hentet fra åpne møter. Forskningsmetoden er tilpasset oppgavens problemstilling og det er innhentet relevante opplysninger fra ulike kilder.

Dataanalyse

Analysemetoden min i denne avhandlingen er av kvalitativ karakter. Måten jeg har valgt til å analysere dataene på er å fortolke de ulike datagrunnlagene i forhold til meningsinnhold uten å benytte kvantitative kategorier. Når det gjelder validitets utfordringer som knytter seg til utvalget av kilder kan det være mulig å finne fram til andre kilder som er relevante for forskningsspørsmål om etniske konflikter og dialog og som vil kunne gi andre svar. Når det gjelder vitenskapelige og teoretiske undersøkelser,

oppgaven støtter seg i ulike teorier om dialog og hvordan dialog virker ut fra observasjoner og de vitenskapelige teoriene om problemstillingen. Dialogprosjekter settes i sammenheng med ulike tilnærminger til teorier og håndtering av etniske konflikter. Presentasjon av data etter møter og foredrag av ulike interessenter, organisasjoner og institusjoner som jobber med prosjekter og opplysninger om bistand når det gjelder etniske konflikter, og dialog som også gir opplysninger om evalueringer av slike tiltak. Til denne oppgaven har jeg i tillegg til vitenskapelige opplysninger, observasjoner, erfaringer fra litteratur, foredrag, nettsider, mine kunnskaper og de forbindelser jeg har som kan knyttes til problemstillingen når det gjelder etniske konflikter og dialog i Kosovo. Min tolkning av dataene, herunder min tolkning av de data som framkommer under de mer deltagende innsamlingsmetodene, samt min egen erfaring med min bakgrunn fra Kosovo og som flyktning, har antagelig vært med å farge mine tolkninger. I denne sammenheng er det mulig å anse mine egne erfaringer som en del av datagrunnlaget mitt.

Empiri skaffer seg informasjon som har blitt observert, erfart, og eksperimentet tjener som en nøytral dom mellom konkurrerende teorier. Empiri - (fra gresk *empeirikós* = «erfaringsmessig», avledet av *empeiría* = «erfaring») Empiri, erfaring, data; det som understøttes av eller grunner seg på erfaring. Brukes i forskning om kunnskap innhentet ved hjelp av systematiske observasjoner og undersøkelser, Tranøy, Knut Erik & Malt, Ulrik (<https://snl.no/empiri:04.08.2014>). Empiri bygger på vitenskapelige undersøkelser av virkeligheten, iakttagelser og eksperiment og derav de erfaringer som er gjort. Empirisk eller empiri er begrep som betegner informasjon frembrakt ved observasjon, erfaring eller eksperiment (<https://no.wikipedia.org/wiki/Empiri:04.08.2014>).

Jeg mener kildene som jeg har brukt til å drøfte problemstillingen i denne oppgaven er godt egnede til å gi data som kan belyse mitt forskningsspørsmål, men at jeg selvfølgelig ikke kan utelukke at det finnes andre kilder som kan være relevant og muligens gi andre svar.

3. TEORIER OM ETNISKE KONFLIKTER OG DIALOG

Etnisk konflikt er i dag et av de største internasjonalt anerkjente sosiale problemer. Av denne grunn er det viktig å søke muligheter både på det vitenskapelige og praktiske plan for å utforske det som kan bidra til løsning. Samtidig er det viktig å ha en klar forståelse av begreper og teorier som omhandler etniske konflikter og problemstillinger knyttet til det. I diskusjoner om denne komplekse og følsomme sak, både moralsk og politisk, kan vi være vitner til at i mange tilfeller er det forskjellige oppfatninger i debatter blant forskere. «Etnisitet kan ikke forklares i korthet. Etnisitet er en feiloppfatning av andre etniske folkegrupper som undermennesker eller dårlige mennesker. Slik er etnisitet relatert til gruppefordommer. Som grupped medlem beskytter etnisitet individet fra skyldfølelsen eller skammen han eller hun ellers ville ha følt» (Koigi Wa Wamwere 2001: 16) Diskusjonene om etnisitet dreier seg hovedsakelig om ulike konsepter og begreper om definisjonen av en etnisk gruppe, etnisitet og andre persepsjoner som i mange tilfeller resulterer i etniske sammenstøt og voldelige konflikter. Samfunnsvitere har ulike konsepter om problemet og forklarer dette på forskjellige måter. Noen anser den etniske gruppen som en objektiv instans som har sine egne spesifikke grenser, mens andre ser det som et subjektivt fenomen som er forutbestemt til å endre måten av etnisk interaksjon. Sett fra et slikt perspektiv kan vi si at en etnisk gruppe er en kategori av befolkningen som deler en rekke fellestrekk, slik som felles opprinnelse, historie, nasjonal kultur, språk, territorium, samfunnsansvar, og fremfor alt, som et viktig element i en etnisk gruppe, er biologisk og følelsesmessig tilknytning av medlemmene i gruppen til hverandre. Etnisitet er et kulturtrekk og en betegnelse for en gruppe eller et kollektiv som deler kulturelle trekk og opprinnelse. Gruppen sees på med en felles identitet, og har ofte spesielle tradisjoner, levemåter og andre kulturelle faktorer som skiller seg ut fra andre grupper. Etniske grupper og etniske grenser defineres altså innenfra, av gruppene som selv er involvert i etniske relasjoner, eller av en overordnet maktinstans som en stat, som tilskriver identitet for eksempel i folketellinger. I denne oppgaven avgrenses begrepet etnisitet til å definere forhold mellom folkegrupper. Etniske skilnader skjer i utgangspunktet på grunn av ulik slektskap eller, for eksempel, fordi grupped medlemmer skiller seg fra ikke-medlemmer eller "outsidere", og de regnes som fremmede identiteter. Kort sagt, identiteten til en

bestemt etnisk gruppe har tydelige sosiale og etniske grenser. Mens når det gjelder det subjektive aspektet av etniske grupper er dette et fleksibel og skiftende fenomen som endrer seg gjennom samspillet av en etnisk gruppe med andre etniske samfunn. I disse tilfeller er det ofte omstendigheter som bestemmer innholdet og funksjonen av en etnisk gruppe. Hvilket betyr at den etniske gruppen er en sosialt konstruert enhet og som sådan søker å bevare de grunnleggende prinsippene og spesifikke verdiene av en bestemt etnisk gruppe. Av denne grunn er alle egenskapene til en etnisk gruppe ment å danne forbindelser som vanligvis fungerer som en felles plattform for etniske bånd og utvikling av etnisitet. «Det å ha mange ulike etniske folkegrupper, etnisk språk og etniske kulturer er ikke negativt, eller kilden til de etniske splittelsene. Det er etnisk grådighet og hat som setter etniske folkegrupper mot en annen. Å ha mange ulike språk, kulturer og hudfarger på jorda er en rikdom» (Koigi Wa Wamwere 2001: 19). Etnisitet kjennetegnes først og fremst ved følelser og atferd, og grunnleggende psykologiske prinsipper for en etnisk gruppe som helhet. Mange andre spørsmål, som for eksempel religion, er fremdeles tvilsomme hvorvidt de inneholder er elementer av etnisitet. I moderne samfunn i dag er det fortsatt to store problemer rundt betydningen av etniske grupper. Først er det spørsmålet om definisjonen av de viktigste faktorene som utgjør den etniske gruppen. Dessuten finnes de underliggende årsakene til konflikter og etniske sammenstøt. Etniske konflikter tar stadig ulike former. Dette varierer og skiller seg vesentlig fra uttrykk om fred og broderskap mellom ulike etniske grupper, til uttrykk for klager og full bruk av fysisk makt eller vold. Dette betyr at det er avhengig av omstendigheter hvordan vi kan forstå samhandling mellom ulike etniske grupper. «I politisk og etnisk valg er man enten for eller imot oss, dvs. stammen. Og hvis man er for stammen må man stille seg bak den etniske lederen, uansett hvor enig man er med ham, eller gå under politisk» (Koigi Wa Wamwere 2001: 94). Samtidig kan vi se at det er ulik praksis når det gjelder de involverte partene i etniske konflikter og hva de foretrekker av verktøy for å løse etniske konflikter.

Etniske konflikter

Årsaker og former for etniske konflikter er forskjellige og har sammenheng med forholdene i et bestemt samfunn. «Problemet med myter, når det gjelder etniske konflikter, er at når de først er skapt, har de en tendens til å leve sitt eget liv» (Koigi Wa

Wamwere 2001: 57). I de fleste tilfeller mener forskere at diskriminerende regjeringers politikk er roten til etnisk konflikt. Ifølge dette synet vil konflikten utvikle seg der hvor politiske makthavere favoriserer sin egen etniske gruppe politisk og økonomisk, og på den annen side stadig utelukker andre etniske samfunn. Dette er det som kalles politikk for eksklusjon. I tillegg vil kulturell dominans, eller frykt for assimilering, føre til fortsatt etniske sammenstøt. «Etnisitet er ikke medfødt. Hvis etnisitet oppstår fordi vi nekter å dele på økonomiske resurser, læres den også videre til våre barn som er født uten den. Når barn ble født, vet de ikke at de er overlegne, eller at noen av lekekameratene deres er underlegne» (Koigi Wa Wamwere 2001: 32). Konfliktene som oppstår fra maktrelasjoner mellom en dominerende etnisk gruppe, kan ekskluderte etniske identiteter og den etniske konflikt i eksterne grupper blir enda mer uforutsigbar. Det har å gjøre med effekten som kan oppstå mellom, eller blant, etniske samfunn ofte på grunn av konkurranse om økonomiske ressurser og sivil ulikhet, og en slik situasjon kan lett eksplodere i en borgerkrig mellom lokalsamfunn. Derfor forblir spørsmålet om konflikt mellom etniske grupper ganske komplisert og kontroversielt. Det meste av eksisterende litteratur om etniske konflikter fokuserer i hovedsak bare på beskrivelsen av problemet og ikke på utviklingen av mulige metoder for å løse etniske konflikter.

Når det gjelder den sosiologiske synsvinkel er det også ulike syn og ulike teorier som i mange tilfeller er motstridende og i ekstreme tilfeller fiendtlig innstilt til hverandre. For eksempel konsepter for løsninger av etniske konflikter ifølge et anarkist konsept anser løsningen av etniske konflikter og fungeringen av multi-etnisk stat som umulig. Ifølge anarkistisk konsept, på grunn av uenigheter og stridende interesser mellom etniske grupper og dominans av en bestemt etnisk gruppe over andre, er det mest riktig at skjebnen til en multi-etnisk stat blir nedleggelse eller oppløsning. «Når flertalls regjeringer som har fått makten gjennom frie og rettfærdige valg styrer uten å beskytte rettighetene til etniske minoriteter omformer de seg selv fra demokratier til diktaturer» (Koigi Wa Wamwere 2001: 81). På den annen side er det begrepet pluralistisk demokrati som forutsetter at det er mulig å løse etniske konflikter og fremme etnisk solidaritet i et demokratisk miljø. Et slikt alternativ vises i det moderne samfunn, hvor de fleste forskere vil godta denne tilnærmingen. De støtter seg til denne tilnærmingen med den oppfatning at der det er et demokratisk system og rettssikkerhet, kan etnisk

konflikt løses gjennom forhandlinger på grunnlag av en politisk vilje til å imøtekomme andres interesser. Men til tross for dette, i det moderne samfunn i dag finnes fortsatt mange ulike former for vold og konstant konflikt mellom ulike etniske grupper. «Diktaturer styrt av etniske majoriteter bruker støtten de får av det etniske flertallet til å påberope seg en viss legitimitet som demokratier. Selv om denne påberopelsen ikke gir dem legitimitet, våger ikke diktaturer styrt av etniske minoriteter å komme med lignende krav til legitimitet. Minoriteter som ikke kan få makten i demokratiets navn legitimerer diktaturet sitt ved å gripe makten i overlevelses navn» (Koigi Wa Wamwere 2001: 86) Analyse av dagens konseptuelle og teoretiske debatter om etniske konflikter og problemstillinger som omhandler dette emnet, viser at det er mange hull blant forskere. Slikt mangel kan være behovet for grundige undersøkelser som vil bidra til å stoppe etniske konflikter i samfunnet. «Et grunnelement i sunne relasjoner mellom mennesker er at vi kan være trygge på hverandre og ha tillit til at vi blir behandlet på en respektfull måte. Vi skal vite at våre opplevelser, vårt perspektiv og våre følelser blir tatt på alvor, og at vi kan ha innflytelse på vår egen situasjon» (Salihu-Abazi 2004:2). Kommunikasjon er viktig i alle sammenhenger der vi gjør noe sammen, stort eller smått. Måten vi går fram på blir spesielt viktig i situasjoner som er vanskelige eller konfliktfylte. I oppgavens sammenheng handler det om relasjoner mellom ulike etniske grupper og samhandling i kommunikasjon med hverandre.

Konfliktbegrepet kan forstås på ulik måte «*Konflikter er en naturlig del av samspillet mellom mennesker*» (<http://kurs.helsekompetanse.no/andres-hjem/16782>: 27.01 2015). De er en følge av at mennesker ønsker å stå for det de mener, og at det er spillerom for å gi uttrykk for ulike synspunkter. De kan være nedbrytende og lammende, men kan også medføre engasjement, vekst og forbedringer. Konflikter er derfor ikke gode eller dårlige i seg selv. Spørsmålet er hvordan man forholder seg til dem, og om de håndteres på en destruktiv eller konstruktiv måte.

Det finnes mange ulike definisjoner av utvikling og forståelse av dette begrepet som har endret seg gjennom historien. «Den enkleste måten å definere utvikling på er å beskrive det som en forbedring av samfunnet» (<http://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Hva-erutvikling>:20.02.2015). Utvikling handler ikke bare om økonomisk vekst, men omfatter hele samfunnet og har som mål å skape økonomiske, sosiale og politiske forbedringer slik at

alle mennesker kan leve et verdig liv. I oppgavens sammenheng er begrepet brukt for å forklare utviklingen av konflikter og dialog.

Innvirkning på langsiktige etniske konflikter

Når det gjelder langsiktige konflikter generelt og innvirkninger generelt, handler dette først og fremst om forskningsområdet av sosialpsykologi og gruppedynamikk. I praksis består det mest av å invitere deltakerne til å kommentere hendelsene, som normalt gir en overvekt av problemstillinger som gir positive meninger. Videre finne løsninger på case og studier som er gjennomført fra før som kan gi eksempler på positive resultater og bruk av kontakter i de respektive konfliktområdene. Men samtidig er det avhengig av at det blir tatt hensyn til den spesifikke konflikthåndteringen som jobbes med for å kunne finne relevant tilnærming til løsninger, noe som også er avhengig av å kunne oppnå suksess. Generelt er teoretisk undersøkelse i gruppekonflikthåndtering fortsatt ganske dårlig utviklet. «Mange konkrete spørsmål som har naturlig kommet fra praktisk erfaring i forhold til om hensiktsmessige strategier som skal brukes i selve konfliktsituasjoner, forblir ubesvart; det er hittil svært få nyttige anbefalinger basert på detaljerte teoretiske diskusjoner og deres empiriske verifikasjon» (Norbert Ropers 2003:5). Det synes klart at disse spørsmålene ikke kan besvares utelukkende fra innenfor rammen av en eksplisitt teori og praksis av dialog, uansett art. Dette peker på en bredere sammenheng med makropolitisk konflikthåndtering. Konflikten oppgjør tilnærming tar sikte på å sikre eller justere den politiske orden i møte med akutt eller potensielt voldelig konflikt, samt å oppnå en levedyktig balanse mellom interessene til de ulike ledergruppene som holder makten. Innenfor denne rammen kan dialogprosjekter hensiktsmessig oppfylle funksjonen til å måle omfanget for offisielle forhandlinger på nivå med rådgivere og personer med innflytelse. Hvis det da viser seg mulig å flytte tiltak for dialog om til et bredere fotfeste med den hensikt å lokke fram et positivt svar som kan skape en atmosfære som bidrar til forhandlinger. Dialogprosjekter er faktisk et viktig instrument for konfliktløsningstilnærming, først og fremst fordi de viktigste målene er gjensidig avklaring av oppfatninger og relasjoner og forbedringer i kommunikasjon. Samtidig, resultatene i det sivile samfunns dialogprosjekter har så langt bare sjelden blitt direkte overført til offentlige tiltak. Dette gapet mellom offisielle og uoffisielle diplomati er ikke bare et uttrykk for ulik legitimitet og maktpolitiske

alternativer som eksisterer mellom stater og det sivile samfunn. «Mange av hovedpersonene i dialogbaserte tilnærminger har observert at det også gjenspeiler en fundamentalt forskjellig forståelse av konflikten. Etter deres syn, langvarige konflikter er et klart tegn på manglende grunnleggende behov i forhold til sikkerhet, anerkjennelse og deltakelse, samt ønske om sosial endring» (Norbert Ropers 2003:6). Det er da oppgaven med konfliktløsning å forholde seg ikke bare med de mer åpenbare konflikter om realitetsspørsmål, men også med de urolige forholdene mellom partene, for å sette de materielle konflikter selv i en ny kontekst og begynne å takle dem som et felles problem. Når det er sagt, de fleste dialogprosjekter viser seg å være relativt korte affærer, vanskelige å opprettholde over en lengre periode. Det øker vanligvis sannsynligheten for at prosessen faktisk vil føre til etablering av en gruppe mennesker som besitter verdifull erfaring om dialog og har kommet til nære forbindelser med den andre siden. Ikke desto mindre, de utfordringene som disse prosjektene er konfrontert med, stammer vanligvis fra spørsmålet om hvordan dialogen om avklaring av forholdet og analyse av konflikten kan bli flyttet utover utforskende problemløsning og omfatte praktiske gjennomføringstiltak. Påvirkningen som utøves av dialogprosjekter må derfor generelt anses som indirekte og relativt langsiktig. Det innebærer sosialisering av potensielle fremtidige ledere, etablering av nettverk av personlige relasjoner, og lufting av nye ideer i trygge forumer. Tilnærming til konflikthåndtering bygger på forestillinger om konfliktens oppgjør og konfliktløsning, men legger ekstra vekt på behovet for strukturelle endringer. Innenfor denne rammen kan dialogprosjekter utføre en verdifull brobyggerfunksjon. Hovedkriteriet som de må måles med er imidlertid i hvilken grad de bidrar til å styrke vanskeligstilte grupper og lage en endret tvisteløsningskultur på grasrotnivå. Dette i sin tur, reiser spørsmålet om hvor og i hvilken grad felles aktiviteter på tvers av konfliktskillelinjer kan ha en ekstra styrke og innvirkning på de involverte.

Etableringen av multietnisk stat

«For å kunne beskytte et multietnisk samfunn anses som nødvendige tiltak å ivareta de politiske, geografiske og administrative grenser» (Salihu-Abazi 2004:3). Ved å ha dette som et positivt grunnlag, vil det bli mulig å danne gode politiske normer og programmer der man kan analysere prosesser på en konstruktiv måte, og der integreringsprosesser blir mulig å gjennomføre. Gjennom dette vil en kunne danne et godt grunnlag for

implementering av politiske mål på tvers av etnisk bakgrunn og tilhørighet av ulike etniske grupper som har som mål å bygge opp og ivareta dialog og multietnisk samfunn. I dette tilfellet spiller en legitim stat en viktig rolle, der felles institusjoner har troverdighet og der alle innbyggerne ønsker å ivareta dem. I motsatt tilfelle, der staten ikke er legitim for alle innbyggerne, slik det er tendenser til i Kosovo, vil dialogen og integreringsprosessene kunne oppleves som tvang, ensidig, voldelig osv. «Det representative demokrati står imidlertid overfor en rekke utfordringer. Faren for flertallstyranni har vært påpekt av mange. Dette er en situasjon hvor et velgerflertall påtvinger hele samfunnet sin vilje gjerne ved tilsidesettelse av minoritetsinteresser og rettigheter» (Ranch 2009: 67). Sett ut fra dette vil en kunne merke at det er noe som påvirker sterkt dialogprosessene, og uten en fungerende legitim stat vil det bli vanskelig å føre integreringsprosessene videre for å bygge opp et reelt multietnisk samfunn. Etnisitet er uforenelig med demokrati. «Demokrati betyr at flertallet regjerer og beskytter mindretallets rettigheter. Men etnisiteten ønske absolutt makt for det etniske flertall og fullstendig eliminasjon av minoriteter og rettighetene deres. Demokratiet motsetter seg minoritetsstyre. Så lenge demokratiet og etnisiteten streber etter diametralt motsatte mål, kan de ikke godt leve i harmonisk sameksistens» (Koigi Wa Wamwere 2001: 78). En multietnisk stat kan bare etableres når dette er skissert av en legitim stat som kan gi klare orienteringer i hvilken retning integreringen av ulike grupper og individer kan skje. Grunnen til at legitime statsorganer er viktige i dialog og integreringsprosesser er at fordi de de omfattet felles interesser, der er det behov for å lage politiske strategier om integreringsprosesser som alle innbyggene kan være tjent med. Når staten har etablerte rammer som er legitime, da kan det, innenfor disse rammene, planlegges både på kort og på lang sikt med formålet å sette i livet et multietnisk perspektiv.

Statens rolle i multietnisk samfunn

En legitim stat er kjernen av makten i et samfunn, og dersom dette mangler kan en stille spørsmål om muligheten for den rollen som staten skal kunne ha for å kunne utvikle dialog og integrering av innbyggerne. En kan kreve fra staten å bruke sin autoritet for å løse ulike problemer, hvis staten har legitimitet og makt til å kunne gripe inn. Dette er særlig krevende når det gjelder å løse problemer i et multietnisk samfunn og integrering

av ulike etniske grupper i en stat. «Når staten har legitimitet, da eksisterer et fundament for at beslutninger skal respekteres. På denne måten vil en kunne unngå vegringer til å respektere lover og regler fra innbyggerne som kunne unnvikes på grunn av etniske interesser. Dette er samtidig fundamentalt nødvendig for å få til legitime statsorganer» (Salihu-Abazi 2004:3). Staten trenger legitimitet fra sine innbyggere for å kunne få til en framtidig utvikling. Ved å opprette dialog som kan hjelpe til å få legitimitet og troverdige institusjoner vil det bli mye lettere å få til en positiv utvikling i framtiden. En stat som har legitim troverdighet vil eie midler for utvikling og ivaretagelse av multietnisk samfunn. «Det å tilhøre ulike etniske folkegrupper betyr ikke at mennesker i forskjellige folkegrupper ikke kan leve med hverandre eller dele plass, ressurser og kjærlighet i samme land og nabolag» (Koigi Wa Wamwere 2001: 19) Tilpasninger og integrering av innbyggerne i samfunnet gjør det mulig at innbyggene erkjenner og respekterer staten. En legitim stat i et multietnisk samfunn gjør det mulig at det aksepteres beslutninger fra staten av alle etniske grupper. På denne måten vil statsorganer kunne få makt til å gjennomføre beslutningene og skape ro og orden i samfunnet. En felles plattform for utvikling som ivaretar alle, uansett etnisk tilhørighet, gir mer ansvar til innbyggerne til progresjon. For å kunne oppnå muligheten for progressive prosesser i en multietnisk sammenheng, er det nødvendig at reglene er tydelige og at gjennomføringen skjer på en troverdig måte. Legitimitet i multietnisk sammenheng er en sterk mekanisme for staten og avgjørende for integrering. «Ved å bygge opp institusjoner som har troverdighet og legitimitet, kan innbyggerne forvente positive resultater samt krever ansvar ved avvik. Alle stater har en minste forventning og krav fra sine innbyggere om å ta ansvar for å delta i samfunnet» (Salihu-Abazi 2004:4). Dette betyr at innbyggerne skal være bevisste om forholdet til staten og ansvaret hver enkelt har for å delta i de ulike prosessene.

Dialog og integrering i multietnisk samfunn

Erfaringer fra andre land i verden enn Kosovo, land som har erklært å jobbe for multietnisk samfunn og integrering, som for eksempel Canada, Australia eller Sverige, viser at det er utenkelig å forestille et multietnisk samfunn ved mangel av en legitim stat som ivaretar og håndhever lover og regler. «Hvis vi skal styrke multietnisk nasjonalisme, må vi starte med den eneste positive tingen vi står igjen med - de etniske folkegruppene

våre. Hvis vi skal skape en multietnisk nasjonal patriotisme som er sterkere enn etnisiteten, må vi gi folkene våre tilbake den uunnværlige troen på at vi alle er mennesker, at vi er alle likeverdige og må dele felles godene våre i stedet for å slåss om dem» (Koigi Wa Wamwere 2001: 184). Det er nødvendig å fatte lover og regler som ivaretar et multietnisk samfunn og samtidig sanksjonerer dem som eventuelt ikke respekterer det. Statens legitimitet til å håndheve lover og regler er en sterk mekanisme for å ivareta målsetningen for integrering i et multietnisk samfunn. Bare en legitim stat kan ta ansvar for å ivareta et multietnisk samfunn. Det ansvaret som staten har for integreringsprosessen ved å håndheve lover og regler på en god måte, vil gi staten aksept og legitimitet overfor innbyggerne. På denne måten vil en kunne samle alle kreftene på et sted for å ivareta interessene i en felles multietnisk suveren stat. En multietnisk stat kan fungere når de ulike interessene av de ulike folkegruppene som utgjør denne staten blir ivaretatt, og alle innbyggerne, uansett etnisk tilhørighet, er engasjerte for å ivareta dette. Det betyr at for å kunne ha en multietnisk stat som fungerer godt, forutsettes å ha lojale innbyggere og dette vil forsterke den troen som innbyggerne har til statens institusjoner. Dette vil igjen påvirke forholdet mellom innbyggere og stat, de plikter og rettigheter hver enkelt har til staten og engasjementet for å bidra til en felles multietnisk stat.

Dialog kan sees på som et middel for å håndtere konflikter på en konstruktiv måte. Det finnes ikke bedre måte for tilnærming for stridende parter, enn å kunne diskutere omstridte temaer og finne løsninger ved å komme fram til en ærlig meningsutveksling. Det finnes mange ulike konflikter fra det politiske til det moralske som krever varige løsninger og er gjensidig avhengige av dialog for å ivareta pluralismen i verden. I dagens samfunn foregår mye forhandlinger og dialog og vi hører mye om diplomatiske forhandlinger når det gjelder internasjonale relasjoner. I følge (Norbert Ropers 2003:3) sammen med utviklingen av konflikter utvikles også ulike måter til å håndtere konflikter og skape arenaer for dialog, foregår dialogen i noen tilfeller på en offisiell måte, mens i andre tilfeller velges en ikke-offisiell dialog for å løse akutte eller potensielt voldelige konflikter. Internasjonale etniske politiske konflikter er i økende grad og har ulik variasjon. Det finnes mange dialogprosjekter som er satt i gang for å løse eller påvirke ulike konflikter fra grasrota helt opp til ledernivå. Denne trenden er ikke uten sine

kritikere. Som regel er hensikten å gjøre noe godt og samles rundt et bord for å diskutere. Det kan være at dialogmøtene foregår mellom innflytelsesrike personer der møtene skjer innenfor bestemte rammer. Men selv om forståelsen oppnås av innflytelsesrike personer innenfor bestemte rammer, er det avhengig av hvordan dette vil stemme i virkeligheten og er avhengig av oppfølgingen. I samfunnet finnes ulike oppfatninger når det gjelder dialog og metoder for å komme til maktposisjoner. «I politisk og etnisk valg er man enten for eller imot oss, dvs. stammen. Og hvis man er for stammen må man stille seg bak den etniske lederen, uansett hvor enig man er med ham, eller gå under politisk» (Koigi Wa Wamwere 2001: 94). De som ikke er tilhengere av dialog vil bruke andre ulike metoder for å komme til maktposisjoner der betydningen av kommunikasjon får mindre oppmerksomhet, samtidig som det kjempes for å sette sine tilhengere i en bedre posisjon og motparten i dårlig lys. I disse tilfeller blir det interessekonflikter der hver av partene kjemper for sine interesser og skaper avstand.

«Begrepet dialog stammer av de latinske ordene dia og log, som betyr igjennom og samtale. Det betyr hovedsakelig en samtale mellom to eller flere personer. Dialog er det motsatte av monolog» (<http://no.wikipedia.org/wiki/Dialog:27.01.2015>) En dialog er ofte en løpende meningsutveksling for å skape forståelse og å utjevne motsetninger. I nyere bruk etter engelsk mønster kan dialog også bety løpende kontakt eller drøfting mellom parter, for eksempel politisk dialog. I forbindelse med teater brukes dialog også om all talt eller sunget tekst i et stykke, for eksempel dialogen i en musikal. Dialog brukes også i religionssammenheng. Dialog begynner i møte med et annet menneske, som omfatter den religiøse og tradisjonshistoriske tilhørighet. «Dialog forutsetter vilje til å lytte på flere plan, og å være åpen for å kunne bli forandret» (<http://no.wikipedia.org/wiki/Dialog:27.01.2015>). Dialog kjennetegnes også ved gjensidig tillit og respekt for hverandres ulikheter. Den vanligste form for dialog er den som kalles «det levde livets dialog» og som skjer der mennesker fra ulike religioner kommer sammen i hverdagslivet. «Når det gjelder tilnærminger til systematisering av dialog finnes det to måter å klassifisere dialoger på: først identifisering av idealtyper av dialog, og andre, differensiering av faser i henhold til de vanlige trinnene for samhandling og kommunikasjon som utgjør en konstruktiv prosess med dialog» (Norbert Ropers 2003:6). Om den vanligste form for utveksling faktisk fortjener navnet dialog er tvilsomt. I en posisjon der dialogpartene

artikulerer sine respektive synspunkter som kan variere fra forskjellige til diametralt motsatte posisjoner og holdninger, kreves tiltak for gjensidig anerkjennelse. Når det gjelder menneskerelasjoner og dialog er meningsforskjellene på de materielle spørsmål henvist til en sekundær plass og arbeidet er i stedet gjort på relasjonsnivå, med fokus på årsaker til misforståelser og stereotypier som vanligvis oppstår mellom partene. Slike dialoger er ofte innledet med forberedende kurs på grunnleggende mekanismer for oppfatning og samhandling i grupper. Målene er gjensidig anerkjennelse av personen og økt respekt av hver part for den andre. Hvilken innvirkning dette kan ha når det gjelder innholdet i konflikten er et åpent spørsmål. Aktivist-dialog går ett skritt videre. Fagene på problemet er sortert og analysert for å identifisere felles plattform, eller utforske hvordan partene kan løse sine tvister gjennom felles handling. Den mest ambisiøse tilnærmingen for problemløsning er dialog, der tvisten organiseres gjennom kommunikasjon på en slik måte at det er mulig å arbeide systematisk. Der konflikter er svært eskalerte, vil denne type dialog generelt kreve tilstedeværelse av en tredjepart, som i noen tilfeller faktisk må være initiativtaker. Disse metodene er mer enn bare en nyttig måte å klassifisere dialoger på i henhold til deres rådende former, men har også elementer om hvordan arbeide konstruktivt med konflikter gjennom dialog. I en modifisert form kan konseptet av de ulike typer dialoger styrke kvaliteten på kommunikasjon og samhandling mellom dialogpartnere. Noen av fasene i en dialogprosess kan være: kontakt og tillit, empati for den andre siden, felles analyse av konfliktspørsmålet og arbeid med problemløsning. I følge (Norbert Ropers 2003:3-5), dialogprosesser har ulike faser;

- Den første fasen er opptatt med å formulere de avvikende synspunkter fra de ulike partene så tydelig som mulig, sikre gjensidig anerkjennelse av disse, samt identifisere stoffet av konflikten.
- Fokuset i den andre fasen er på refleksjon på de underliggende behov og frykt for de deltakende aktører, deres verdier, deres opplevelser av konflikt og deres forhåpninger. Ideelt sett bør det også være mulig, i denne fasen, å utvikle metoder for å sikre personlig anerkjennelse av og innsikt i de motstridde biografier av den andre siden.

- Den tredje fasen er viet til identifisering av felles interesser, lignende behov og frykt. Det kan også være rettet mot oppstart av praktisk samarbeid på mindre kontroversielle saker.
- I de fleste tilfeller krever den fjerde fasen en lengre periode med forberedelser, og også personlig tillitsskaping. Det innebærer å diskutere tilnærminger og ideer for å ta opp de materielle spørsmål i tvister, reflektere over hvordan disse tilnærmingene og ideene kan implementeres og deretter iverksette praktiske tiltak for vedtak.

I tilfelle av langvarige konflikter, vil dialoger mellom stridende grupper ofte være strukturert som en serie dialogmøter og hendelser. Noen ganger strekker det seg over en periode på mange måneder eller år. Flere modeller bidrar til den konstruktive utviklingen for en slik serie av hendelser. En av disse fokuserer spesielt på karakteren av forholdet mellom partene, og suksess for den felles innsats som er de viktigste kjennetegnene i en prosess med relasjonsbygging, problemløsning og samarbeidshandling. De fleste dialoger tar form av organiserte gruppemøter av en størrelse som kan foregå som ansikt-til-ansikt-kommunikasjon. Disse dialogmøtene er vanligvis utført med personer under øverste ledelsesnivå. Som regel forutsettes ansvar for initiering, organisering og ledelse av møtene av en tredjepart. Tredjeparten behøver ikke å komme fra utenfor landet, det kan også bestå av moderate individer fra innsiden av konfliktregionen. I tilfelle av svært eskalerte konflikter, eller i oppdelte samfunn, vil det være vanskelig å organisere en fredelig sammenkomst. De involverte finner seg ofte ikke i stand til å lykkes med å komme gjennom selv den første fasen. I tilfelle av langvarige konflikter, vil flere møter sannsynligvis være nødvendig for unngå å skli tilbake til en tidligere fase. Behovet for tiden i prosessen, etterspørselen fra arrangørene av dialogprosjekter, samt en overbevisende langsiktig visjon og nødvendige ressurser er avgjørende under dialogprosessene. Nivåer av samarbeid i dialogprosesser er: pre-forhandlinger, felles handling, utforsk problemløsning, analyse, felles forståelse og så kontakt.

Dialog er et uerstattelig virkemiddel for å få til fredelige løsninger. Når det gjelder å bruke dialog for å løse etniske konflikter så er dette ikke uten utfordringer. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med oppfatninger står mot hverandre. Forståelsen av virkeligheten framtrer gjennom de kulturelle brillene vi ser

med. Vi lever med en underforstått oppfatning av hvordan verden og menneskene er. Når oppfatningene er så ulik hverandre at det har ført til konflikt, kan dette skape enda større avstand fordi partene som er i strid med hverandre skaper kunstige virkeligheter for å svekke motstanden. Gjennom dialog vil en kunne skape gjensidig tillit og en virkelighetsoppfatning som gir mulighet til at partene klarer å forstå hverandre ved å tilnærme seg en felles virkelighetsoppfatning. Forventninger til dialogen blir dermed å skape kontaktarenaer som kan bidra til gjensidig respekt og aksept for hverandres ulikheter. Dialogprosesser trenger god forhåndsplanlegging. Situasjonene der ulike parter har stått i konflikt med hverandre er følsomme og det kan skje mye underveis som påvirker forløpet. En må være forberedt på uforutsigbarheter både ved forberedelser, i prosessen underveis og effekter i etterkant. «Ofte blir etnisitet fornektet på tidligere stadier, når den fremdeles er en svak undergrunns teori som de fleste er flau over å stå fram med offentlig. Etter hvert som den vinner flere og flere tilhengere, blir propagandister modigere, og flere mennesker er ikke lenger redde for åpent å identifisere seg med den» (Koigi Wa Wamwere 2001: 35)

Interetniske dialogmøter

Dialogbaserte møter ment utelukkende for å håndtere etno-politiske konflikter er et nyere fenomen. I følge (Norbert Ropers 2003:6) trolig den mest innflytelsesrike skolen i undervisningen i disse metodene er: interaktiv konfliktløsning eller interaktiv problemløsning. Røttene til denne tilnærmingen går tilbake til 1960, da ulike lærde utøvere begynte å invitere innflytelsesrike representanter for de stridende parter til workshops, for enten å veilede dem gjennom de ulike faser av konstruktiv dialog eller for å forenkle denne prosessen. Erfaring med bruk av denne tilnærmingen har nå blitt samlet i et antall forskjellige kriseområder. Til tross for dette, har det likevel vært lite bevegelse å benytte dette interaktive konfliktløsningsinstrument. Når det gjelder dialog prosjekter i praksis så er det lite kjent at de har representant eller omfattende oversikt over praktiske dialogprosjekter i konfliktområdene så langt blitt gjennomført, selv på et overfladisk nivå. Debatter om nytten av dette settet med instrumenter har så langt stort sett vært begrenset, avhengig av det aktuelle miljøet til bestemte former for dialog. På den annen side viser en sterk preferanse for kombinasjoner av dialogprosjekter med andre praktiske ordninger, utformet for å løse de vanligste bekymringene til spesielle

grupper for eksempel kvinner, ungdom, eller andre hendelser. Slik dokumentasjon finnes om gjennomføringen og resultatene av dialogprosjekter i utgangspunktet er knyttet hovedsakelig til flere faglige tilnærminger om dialogprosjekter.

Fra perspektivet til idealtyper dialogbaserte møter oppgir (Norbert Ropers 2003:5-6) fire praktiske former for dialogprosjekter som kan skilles, med særlig henvisning til målene de forfølger utover de kommunikative formål;

- *Dialogprosjekter som grasrot fredsbygging og mellommenneskelige forsoning*

Disse prosjektene forholder seg generelt til det lokale eller nabolagets nivå, og bringer sammen folk i lignende situasjoner, og med samme interesser, for eksempel ungdommer, kvinner, fagforeningsfolk, den religiøst aktive eller personer som deler en lignende eller gjensidig avhengig skjebne på grunn av en voldsom fortid, som for eksempel enker og foreldreløse krigs-barn av ofre og gjerningsmenn. De sentrale elementene er personlige møter og eliminering av barrierer for kommunikasjon. Den røde tråden er menneskerelasjoner i form av dialog, og det langsiktige målet er bedre å fremme fred nedenfra. Effektiviteten av prosjekter som dette er i stor grad avhengig av i hvilken grad det viser seg mulig å gå utover enkelte møter, bygge opp langsiktige personlige relasjoner og skape mer permanente felles strukturer.

- *Dialogprosjekter kombinert med individuell kapasitetsbygging*

Den har eksplisitte mål om dialogmøter for å oppnå forståelse. Det er åpenbart at man også bør gjøre bruk av slike anledninger for å forbedre deltakernes ferdigheter i samspill, konstruktivt med hverandre. En annen faktor som taler for denne kombinasjonen av trening og konflikthåndtering, er det faktum at ekte møter gir en ideell setting for å prøve ut dialogferdigheter. En slik kombinasjon av teknikker er imidlertid ikke uten risiko og ulemper. Der målgruppene har høyt konfliktnivå møtes de for trening og ikke nødvendigvis for å løse problemer. Situasjonen kan bli forverret dersom deltagerne, i løpet av en serie med møter, blir overbelastet med problemer som skal løses. Tilrettelegger må klare å forklare hensikten med de ulike øvelsene og fullføre uten av dette forverrer situasjonen.

- *Dialogprosjekter kombineres med institusjonsbygging, nettverk og praktiske prosjekter*

Kombinasjoner som disse er vanligvis bare mulig etter en vellykket avslutning av en ganske lang prosess med å bygge tillit, og arbeid på faser av dialog som beskrevet ovenfor. Oppgaven i mange tilfeller er enten å institusjonalisere dialogen i form av inter-

etniske rådgivende organer, forsoningskommisjoner eller nettverk, eller å sette opp eller bygge kapasiteten på enkelte frivillige organisasjoner. I andre tilfeller gir dialogprosjekter utgangspunkt for praktiske sammenhenger, som for eksempel inntektsbringende ordninger for grupper av befolkningen spesielt hardt rammet av konflikten. Det er generelt enighet om at alle disse er gode måter å øke effektiviteten av dialoger, så vel som å nå helt frem i deres potensial for å frembringe strukturelle endringer, det som er ofte oversett, må man innrømme. Disse typer oppfølgingstiltak setter ulike krav til de involverte utøvere.

- *Dialogprosjekter som pre-forhandling*

De mest ambisiøse dialogbaserte virksomheter er de som er laget for å øve innflytelse på forvaltningen av konflikten i den politiske ledelses nivå. I disse tilfellene kan det forekomme konfidensiell møtevirksomhet innad hos de ulike parter for å utvikle innsikt og ideer, i håp om at dette senere vil kunne legge til rette og gi nytt liv til de offisielle forhandlingene. I evalueringer av de praktiske resultatene av slike bestrebelser blir effektene i utgangspunktet bare klassifisert som enten interne eller eksterne og som påvirker enten dem som er direkte involvert eller den bredere sammenheng i konflikten.

Sett ut fra andre perspektiver i dialogprosesser i multietnisk perspektiv og statlig legitimitet, vil det psykososiale aspekt være en viktig del av dette og noe som direkte berører innbyggerne. Når det gjelder det sosiale aspektet vil utviklingen av staten være en primær interesse for innbyggerne, så alle statsorganer tar ansvar og står ansvarlig for gjennomføring av beslutninger og utvikling. Men ut fra psykisk perspektiv er det som hender i hverdagen avgjørende for den enkelte innbygger når det gjelder å se på muligheter for handling. Dette vil også påvirke den måten innbyggerne tenker når det gjelder påvirkningen av statens fungering. Dette kan være både positivt og negativt. Dersom samfunnet fungerer greit i den daglige virkelighet, og den enkelte har mulighet til å påvirke avgjørelser som går i positiv retning, vil dette være akseptabelt for den enkelte og samfunnet for øvrig. På den måten vil det være mulig også å gjøre endringer som fører til samfunnsøkonomiske forbedringer som vil også påvirke positivt det sosiale aspektet. En utvikling der det som skjer i virkeligheten ikke er i samsvar med det som innbyggene forventer, vil ha negativ effekt. «Hvis vi skal skape en multietnisk nasjonal patriotisme som er sterkere enn etnisiteten, må vi gi folkene våre tilbake den

uunnværlige troen på at vi alle er mennesker, at vi er alle likeverdige og må dele felles godene våre i stedet for å slåss om dem» (Koigi Wa Wamwere 2001: 184). «Demokrati betyr ikke uten videre at folkeviljen eller flertallets vilje kommer til i statsstyringen. I et sammensatt og uoversiktlig samfunn oppstår lett vanskeligheter med å nå de mål som er satt opp» (Ranch 2009: 16). Misnøye skaper avstand som gjør det vanskelig for at institusjonene fungerer og gjennomfører beslutningene på en god måte. Det må være klart at der det blir tatt beslutninger som handler egne innbyggere og er i samsvar med innbyggernes interesser, uten å utelukke noen på grunn av etnisk tilhørighet, da er dette beslutninger med full verdighet. Samtidig er det viktig at den legitimiteten som er gitt av innbyggerne blir en obligatorisk handling for at det til enhver tid blir gitt orientering om i hvilken retning utviklingen går, slik at det ikke blir avvik underveis. For eksempel dersom det er aktuelt å satse på det kulturelle som kan bidra til bedre dialog, så kan det være viktig med innsikt i det og se resultatene underveis slik at dette er i tråd med det som er bestemt på forhånd, og eventuelt i verste fall ikke har motsatt effekt. Innsyn i prosesser anses å være noe av det mest grunnleggende når det gjelder tilnærming til dialog og integrering. Ved å ha kjennskap til det som skjer og bli involvert i prosessen vil en kunne bygge opp kunnskaper som gjør at misforståelsene blir mindre. Ved å ha en fellesforståelse har en bedre utgangspunkt til dialog på tvers av etnisk tilhørighet. Dialog er å gjøre seg synlig for andre og la andre bli synlig for deg. Ved å bygge en felles plattform for dialog vil en kunne eliminere misforståelser som også vil påvirke det psykososiale aspektet i positiv retning. Det motsatte vil være at partene ikke snakker med hverandre, men har en oppfatning om hverandre ut fra fordommer og negative omtaler som vil føre til polarisering og et negativt resultat. Nødvendigheten for en legitim stat i ulike forhold som berører innbyggerne på ulike måter er en nødvendighet i samfunnet. Det psykososiale aspektet er noe som berører hver enkelt i hverdagen og påvirker handlingene som foretas. «Dialog som fører til å bygge opp et legitimt styre i samfunnet og integreringsprosesser er en nødvendighet» (Salihu-Abazi 2004 :3)

4. UTVIKLINGEN AV ETNISKE KONFLIKTER I KOSOVO

I denne delen av oppgaven skal jeg forsøke å gi opplysninger om Kosovo for å belyse noe om bakgrunnen for etniske konflikter i landet og partene som står mot hverandre. Om de forskjellige etniske folkegruppene som bor i Kosovo og måten de lever sammen i dag, og hvorvidt historien påvirker dagens samfunn og politikk. Etervirkninger av forskjellige styringsmakter som har styrt i Kosovo gjennom historien, påvirker levemåten for befolkningen som bor der i dag. Det økonomiske aspektet og knappe ressurser skaper ulike problemer i samfunnet som helhet, og etniske problemer ødelegger muligheten for utvikling. Jeg vil forsøke å gi en beskrivelse av virkeligheten etter gjennomført reise til Kosovo, samt foredrag fra Drammen der situasjonen i Kosovo er beskrevet. Jeg har forsøkt å innhente opplysninger fra ulike kilder som kan gi et best mulig bilde av situasjonen når det gjelder utviklingen av etniske konflikter i Kosovo.

Kosovo

Hovedstad: Prishtina

Etniske grupper: albanere 92 %, andre (serbere, bosniere, gorani, rom, tyrkere, ashkali, egyptere 8 % (2008)

Språk: albansk (offisielt), serbisk (offisielt), bosnisk, tyrkisk, rom

Religion: islam, romersk-katolsk kristendom og serbisk-ortodoks kristendom

Figur 1: kart fra Kosovo, (<http://www.globalis.no/Land/Kosovo>:27.01.2015)

Kosovo er et lite land med areal på 10 887 kvadratkilometer, som grenser mot Serbia i nord og Makedonia i sør, Albania i sørvest og Montenegro i vest. Kosovo er plassert på Balkan mellom Middelhavet og fjellområdene sørøst- i Europa. I følge offisielle undersøkelser fra 2005 fra det statistiske kontor i Kosovo er det ca. to millioner innbyggere i Kosovo; albanere 92 %, andre minoritetsgrupper utgjør ca. 8 % av befolkningen (<http://no.wikipedia.org/wiki/Kosovo>:24.07.2014).

Kosovo er et av de landene som har dårligst økonomi i Europa. Kosovo har vært en del av en internasjonal stor konflikt etter at det ble startet geriljakrig av albanere mot styresmaktene i det tidligere Jugoslavia. I 1999 kom det til krig mellom Jugoslavia og NATO etter at jugoslavene nektet å godta en fredsavtale som ble arrangert i Rambouille i Frankrike. Krigen endte etter at alle jugoslaviske tropper ble trukket tilbake fra Kosovo, og NATO og FN gikk inn med fredsbevarende styrker. Kosovo ble erklært som selvstendig stat i 2008 og per oktober 2015 har 111 av FNs 193 medlemsland formelt anerkjent Kosovo som suveren stat. Ette Jugoslavias oppløsning, der alle de republikkene som utgjorde den jugoslaviske føderasjonsstat forlot Serbia, har Serbia kjempet mot Kosovos selvstendighet fordi det finnes en serbisk minoritet i Kosovo.

«På grunn av krig og stridigheter har forbindelsen mellom Kosovo og Serbia vært dårlig. Regjeringen i Kosovo og Serbia inngikk i april 2013 en avtale om å normalisere forbindelsene» (<http://no.wikipedia.org/wiki/Kosovo>:25.07.2013). Serbia og Kosovo har fortsatt ikke gjensidig avtale om anerkjennelse av hverandre som selvstendige stater. Kosovo har i en lang periode vært overvåket av FN, og NATO er fortsatt tilstede men i mye mindre styrker enn det var i etterkrigsperioden etter 1999. Styresmaktene i Kosovo jobber med å legge forholdene til rette for at Kosovo blir med i EU. «For å kunne beskytte et multietnisk samfunn anses som nødvendige tiltak å ivareta de politiske, geografiske og administrative grenser» (Salihu-Abazi 2004:1).

Politisk organisering

I følge grunnloven av 2008 er presidenten landets statsoverhode. Parlamentet er lovgivende forsamling, og har 120 medlemmer. Ti plasser er reservert for kosovo-serbere, og ti plasser for ikke-serbiske minoriteter (bosniere, rom etc). Parlamentet velger president og statsminister. De politiske partiene i landet dannes rundt sterke

lederpersoner som har forankring i en bestemt region, eller hos en folkegruppe. Politisk ideologi spiller mindre rolle. De fleste politikere er vestorienterte og enige om at landet skal jobbe for å bli medlem i EU og NATO (<http://www.globalis.no/Land/Kosovo:27.01.2015>). I Kosovo er det etniske spenninger, først og fremst mellom kosovoalbanere og serbere. Fordommer og gjensidig mangel på tillit har eksistert i mange tiår, men særlig de siste 25 årene da Serbia har hatt tendens for annektering av Kosovo og ført krig mot landet. De rundt 120 000 – 150 000 serbere som bor innenfor Kosovos grenser, har i tiden etter krigen levd med frykt for hevnaksjoner. Minoriteter som for eksempel rom-folk og ashkali er også gjenstand for eksklusjon og diskriminering. Et grunnelement i sunne relasjoner mellom mennesker er at vi kan være trygge på hverandre og ha tillit til at vi blir behandlet på en respektfull måte. Vi skal vite at våre opplevelser, vårt perspektiv og våre følelser blir tatt på alvor, og at vi kan ha innflytelse på vår egen situasjon. Kosovo har i tiden etter krigen vært preget av stor arbeidsløshet noe som har ført til organisert kriminalitet. Særlig i den nordligste delen der det er mest etniske konflikter mellom serbere og albanere. Kosovo er blant Europas fuktigste land. Jordbruk og gruvedrift er grunnmuren i økonomien, men mangel på moderne utstyr, penger og kunnskap gir dårlig avkastning. Mye av de dårlige økonomiske forhold skyldes etniske problemer. «Etnisitet er ikke medfødt. Hvis etnisitet oppstår fordi vi nekter å dele på økonomiske resurser, læres den også videre til våre barn som er født uten den. Når barn ble født, vet de ikke at de er overlegne, eller at noen av lekekameratene deres er underlegne» (Koigi Wa Wamwere 2001: 32). Da landet var en del av Jugoslavia, fikk det økonomiske bidrag fra de rikere delene av Jugoslavia, mens infrastrukturen i Kosovo forble dårlig. Jugoslavias oppløsning og krigen på 1990-tallet forverret den økonomiske situasjonen. Landet får nå økonomisk støtte fra det internasjonale samfunnet. Kosovo er medlem av Verdensbanken og IMF, og har klart å holde inflasjonen lav, mye på grunn av innføringen av euro som myntenhet. Penger som kosovoalbanere i utlandet sender hjem er en viktig inntektskilde, rundt 1/6 av BNP (2013). Kosovo er avhengig av å importere varer, og har et stort underskudd i sin offisielle handelsbalanse. Den politiske ubalansen og etniske konflikter har skapt problemer for at utenlandske investorer skal satse sin kapital der, selv om der er billig arbeidskraft og naturressurser. En kan merke at etniske konflikter skapes i form av propaganda for å sette motparten i dårlig lys. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med forskjellige

oppfatninger står mot hverandre. «Konflikter er en naturlig del av samspillet mellom mennesker. De er en følge av at mennesker ønsker å stå for det de mener, og at det er spillerom for å gi uttrykk for ulike synspunkter. De kan være nedbrytende og lammende» (<http://kurs.helsekompetanse.no/andres-hjem/16782:27.01.2015>)

Etnisk ubalanse

«På Balkan de etniske ubalansene påvirker det daglige livet, de etniske sjalusier er en del av livet» (Vickers 2004: 14). Det betyr at man må kunne leve sammen i et område der det har vært mange forskjellige bevegelser av folkegrupper som preget både det enkelte individ men også samfunnet som helhet. Vi kan tolke det med dagens teorier at vi føler oss mer komfortable med den kulturen vi er vant med og som står oss nær. I et historisk perspektiv kan det være andre tolkninger og persepsjoner om hva som fører til et godt felleskap. I en situasjon hvor det er konflikter og motsetninger på grunn av nasjonal tilhørighet blir det enkelte individ stigmatisert og dermed med eller uten vilje, plassert som motstander på den folkegruppen en har etnisk tilhørighet til, uavhengig av hva en selv måtte tenke. Dermed blir det lite mulighet for den enkelte å få fram egen mening eller mulighet til å bidra for å dempe konflikter. «Etnisitet er et kulturtrekk og en betegnelse for en gruppe eller kollektiv som oppfattes som om man deler kulturelle trekk, opprinnelse. Gruppen sees på med en felles identitet, og har ofte spesielle tradisjoner, levemåter og andre kulturelle faktorer som skiller seg ut fra andre grupper» (<http://definisjoner.no/etnisitet:15.01.2015>). Motstanderne definerer individer ut fra egne tolkninger og ut fra meninger som er dannet for å sette motparten i dårlig søkelys. De negative persepsjonene om etnisk tilhørighet dannes av ulike etniske grupper som har som mål å skape etnisk avstand og konflikt. En blir definert av en annen som dårlig fordi en hører til en bestemt folkegruppe og har en bestemt kultur eller væremåte. «Etniske grupper og etniske grenser defineres altså innenfra, av gruppene som selv er involvert i etniske relasjoner, eller av en overordnet maktinstans som en stat, som tilskriver identitet» (<http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/livssyn/etnisitet/etnisitet.html.:20.02.2015>). Det er ikke uvanlig at historien om Kosovo fremstilles og forklares på ulik måte avhengig av hvem som forteller og hvilken etnisitet den som forteller hører til. Eksempler på ulik tolkning av historie kan være:

- *En albaner vil si:* De første kjente innbyggerne i dagens Kosovo var Illyrerne. Albanere sier at de er direkte etterkommere av Illyrerne.
- *En serber vil si:* i middelalderen ble Kosovo sentrum for det serbiske riket. I slaget ved Kosovo i 1389 ble serberne nedkjempet, og dette førte til fem hundre år med ottomansk styre som brakte med seg innflytting av tyrkere og albanere.
- *E tyrker vil si:* Kosovo tilhørte det osmanske rike til 1913.

Når det gjelder relasjonene mellom de forskjellige etniske grupper som bor i Kosovo, kan vi merke variasjoner på levemåten gjennom historien. I dagens samfunn tenker vi at religiøs tilhørighet er noe som ofte skaper avstand mellom forskjellige mennesker fordi det kan være ulike tolkninger av religion som ofte kan sprike i ulike retninger og kan ha andre verdier som en står for og sorger som kan føre til konflikter. Dette er noe som har vært slik gjennom historien. Når det gjelder religiøs tilhørighet i Kosovo ser det ut som om, for flertallet av befolkninger der, at dette ikke er noe som skalper konflikter. «Det å ha mange ulike etniske folkegrupper, etnisk språk og etniske kulturer er ikke negativt, eller kilden til de etniske splittelsene. Det er etnisk grådighet og hat som setter etniske folkegrupper mot en annen. Å ha mange ulike språk, kulturer og hudfarger på jorda er en rikdom» (Koigi Wa Wamwere 2001: 19). Albanerne i Kosovo, som utgjør over 92 % av befolkningen hører til forskjellige religioner. Grunnen til at albanerne hører til forskjellige religioner kan forklares med at det har vært ulike okkupasjoner i Kosovo i forskjellige perioder av historien og at okkupantene har klart å innføre egen religion i enkelte områder. «I 1054 den kristne verden ble delt i to, på den ene siden den østortodokse kirken og på den andre siden den romersk katolske kirken. Som følge av dette ble den albanske befolkningen på Balkan underlagt slaverne, grekerne og den romerske vatikanske makten. Som følge av langvarige okkupasjoner har dette medført til assimilering og religiøs konvertering» (Vickers 2004:28). På 1300-tallets Kosovo, særlig på den nordligste delen, ble mesteparten av den albanske befolkningen sakte ble assimilert på forskjellige måter. For eksempel ble barn døpt med serbiske navn og religiøse seremonier som dåp og vielse foregikk på serbisk. Det samme skjedde også i den delen av Montenegro som var bebodd av albanere der flere albanske stammer ble assimilert. De som gjorde motstand flyttet over fjellene i dagens nord-Albania.

Nasjonalisme og etniske konflikt

«Vitenskapsmenn, både albanere og serbere, mange av dem er påvirket av nasjonalisme, har benektet totalt teorier om den etniske utviklingen i Kosovo, og dette har vært viktig når det gjelder utviklingen av nåværende kriser» (Vickers 2004:15). Serberne hevder at før de kom til området i det VI og VII århundre etter Kristus, var Kosovo nesten ubebodd og at albanerne kom så sent som i det XV århundre. I følge den serbiske teorien kom albanerne til Kosovo sammen med den tyrkiske okkupasjonen. Albanerne på den andre side er overbevis om at de, som etterkommere av urbefolkningen Illyrer, er de første om har bosatt seg i Kosovo. Dermed har de sine sterke historiske argumenter ved at deres forfedre, illyrerne bodde i området lenge før den slaviske befolkningen kom til området. Albanerne har argumenter om at i dag er over 92% av befolkningen i Kosovo albanere, mens den serbiske teorien kommer fra beskrivelsen av historier tolket på serbisk måte og emosjonelle aspekter knyttet til det. Etter fallet av det ottomanske riket og den første verdenskrig, ble nesten en halv million albanere ble tvunget mot egen vilje inn i det serbiske, kroatisk og slovenske nyopprettet kongerike (som senere ble kalt Jugoslavia). «Den albanske minoriteten i Jugoslavia hadde ikke noen garanterte rettigheter som minoritet, men faktisk levde under serbisk dominering» (Vickers 2004:15). I mellomkrigsperioden, før den andre verdenskrig, lignet den eliten som styrte Kosovo på kolonisystemet og besto av serbiske sikkerhetstjenester som fikk makt til å styre over det albanske flertallet i Kosovo, mens albanerne levde fattigslig i bygder og som handverkere. Dette er også den første fasen hvor etniske stridigheter mellom serbere med støtte fra Serbia og den albanske befolkningen i Kosovo begynner å bli en realitet. I løpet av andre verdenskrig klarte albanerne å slå sammen store deler av Kosovo med Albania. Mange albanere samarbeidet åpent med tyskere og italienere under okkupasjonen i løpet av den andre verdenskrig for å stå imot de slaviske motstanderne. I perioden etter andre verdenskrig, da Kosovo havnet under Jugoslavia, ble det opprettet kommunistregime. Kommunistpartiet i Kosovo ble nesten helt kontrollert av Serbia. Medlemskapet av albanere i kommunistpartiet var meget lav, 0,16 %, og de «intellektuelle» albanere som var med i partiet, var personer som var raskt forberedt og hadde lav utdanning eller videregående skolenivå. Denne perioden ble preget av en overgang fra den væpnede konflikten under andre verdenskrig, til et politisk og administrativt system som var også

preget av begrensninger av rettigheter når det gjelder albanerne, også ved bruk av vold. Denne situasjonen fortsetter fram til midten av 1970, da det kom en moderne albansk elite i det politiske samfunnsliv i Kosovo. «Diktaturer styrt av etniske majoriteter bruker støtten de får av det etniske flertallet til påberope seg en vis legitimitet som demokratier. Selv om denne påberopelsen ikke gir dem legitimitet, våger ikke diktaturer styrt av etniske minoriteter å komme med lignende krav til legitimitet. Minoriteter som ikke kan få makten i demokratiets navn legitimerer diktaturet sitt ved å gripe makten i overlevelsensnavn» (Koigi Wa Wamwere 2001: 86). 1967-81 var en periode som ble karakterisert som perioden om kampen for utviklingen av den albanske befolkningen i Kosovo og annerkjennelsen av rettigheter som minoritet i Jugoslavia. «I 1974 ble gjort tilpasninger i den jugoslaviske grunnloven som ga Kosovo indre selvstyre. På denne måten fikk den albanske befolkningen som hadde en stort flertall av befolkningen mulighet til selvbestemmelse. På den andre siden, serbere og montenegrinere som bodde i Kosovo følte seg truet da albanere fikk mer rettigheter» (Vickes 2004: 15). Den Jugoslaviske føderasjonen var organisert slik at den ble styrt av et parti, det kommunistiske parti, og ifølge retningslinjer og vedtatte lover kunne ingen innbygger bli diskriminert på grunn av nasjonal tilhørighet. Det ble erklært at folk skulle leve i samhold og broderskap. Dette var stort sett bare offisielle erklæringer, mens det i realiteten vokste opp mer og mer nasjonalisme, som senere vil vise seg å ha store konsekvenser for de forskjellige etniske grupper som bodde i Kosovo og i resten av Jugoslavia. Perioden 1981 -92 bringer oppløsningen av Den jugoslaviske føderasjon og forsterkningen av nasjonalistiske bevegelser. Krisen i Kosovo ble mer tilspisset etter at Serbia opprettet styring over Kosovo og albanerne i Kosovo reagerte ved å opprette Republikken Kosovo. Som følge av dette ble all organisering av samfunnsliv delt i to parallelle systemer. Det ene systemet jobbet ifølge styresmaktene fra Serbia, mens det andre fungerte ifølge et system som ble laget av albanere, og som ble betraktet som illegal for Serbia. Dette medførte mer intoleranse mellom de forskjellige etniske grupper og skapte mer og mer avstand og etniske konflikter.

Etniske konflikter etter det fler etniske Jugoslavia

Da Jugoslavia ble dannet etter den andre verdenskrig (1946), ble Kosovo etablert som en provins i Serbia. På 80-tallet kom kravet om selvstendighet, noe som fikk Serbia til å

stramme grepet. I den perioden da Kosovo var en del av den multietniske føderasjonen Jugoslavia, hadde Serbia også styringsmyndighet i Kosovo. På denne måten fungerte tre styringsmyndigheter over Kosovo: den jugoslaviske, den serbiske og Kosovo. Siden Kosovo hadde et klar etnisk flertall med albanere, har det hele tiden vært tendenser til å bli kvitt det serbiske nasjonalistiske styret fra Kosovo. På den andre siden har Serbia kjempet for å få mer makt over Kosovo, med begrunnelse av å beskytte den serbiske minoriteten i Kosovo. Den serbiske nasjonalismen i Serbia økte da den nasjonalistiske leder Slobodan Milosevic kom til makten i 1986, som leder for den kommunistiske bevegelsen i Serbia. «Mens den jugoslaviske staten mistet sine potensialer for mobilisering, Milosevic konsentrerte oppmerksomheten om å øke den serbiske nasjonalismen ved å manipulere med serbere og økte sin maktposisjon» (Buganjski 2006:23). Milosevic propaganderte at serberne i Jugoslavia var undertrykket under perioden som Jugoslavia ble styrt av kommunistregimet, ledet av Tito, og at mange av serberne som bodde i for eksempel Bosnia Hercegovina og Kroatia, var uten lovbeskyttelse. Serberne utgjorde den største nasjonaliteten i det tidligere Jugoslavia. De fleste bodde i Serbia, men det var mange som bodde i forskjellige delrepublikker som utgjorde den jugoslaviske staten. Flest serbere som bodde utenfor den serbiske grensen var i Bosnia Hercegovina, Kroatia, Montenegro. I Kosovo bodde et mindretall serbere, som utgjorde ca. 6 % av befolkningen, men på grunn at Serbia hadde myndighetsmakt i Kosovo, fikk den serbiske dominansen betydningen for utviklingen av den etniske konflikten i Kosovo.

Reise til Kosovo

Sommeren 2014 reiste jeg til Kosovo. Jeg reiste til byen Mitrovica i den nordlige delen av Kosovo. I de senere år har jeg hørt mye om denne byen på grunn av oppmerksomheten rundt delingen mellom den serbiske befolkningen som bor i den nordligste delen av byen, og albanere som bor på den andre siden av elva som deler byen. Jeg kjørte bil på sørsiden av elva Iber og kom fram til sentrum og broen som forbinder den sørlige delen av byen med nord. Mitt ønske var å komme nærmest mulig, for å se i virkeligheten hvordan livet fungerer der. Det var tydelig at i den sørlige delen av byen fungerte livet på albansk, men på den andre siden på serbisk. Dette kunne jeg merke ut fra reklamer, når folk snakket sammen, mange flagg som hang på butikker osv.

Like ved broen var det heist et stort albansk flagg i en høy flaggstang i en rundkjøring. På den andre siden av broen var det et serbisk flagg. Litt lenger bort, rett ved broen på høyre side av veien, sto to italienske panservogner som var en del av NATO styrken i Kosovo. Veien var stengt, midt på broen var det lagt jord med grønt gras over som dekket store deler av broen og det var plantet noen småtrær, gangfeltene på sidene var åpne. Det var satt benker i fartøyet og det satt to uniformerte politi med Kosovos politiuniformer. Jeg kom helt fram til midten av broen og da merket jeg at politibetjenten som satt på benken tok fram telefonen, pekte på meg og snakket med noen som tydeligvis var på den andre siden av broen. Da valgte jeg å snu. Jeg følte at det var ikke trygt å gå videre, selv om det var både NATO-soldater og politi rett ved siden av. Broen var tom for folk, ingen passerte der selv om det var mye folk på begge sider av elva. Jeg snudde meg og kom bort til en lekeplass for barn rett ved siden av broen. Der så det fredelig ut og det var mange barn som lekte. Jeg snakket med noen av de voksne som var sammen med sine barn på denne lekeplassen. Om broens stengning ble det sagt at dette er av politiske årsaker. Serberne har stengt broen for at det skal bli internasjonal faktor. De ønsker å få oppmerksomhet og det gjør de ved å stenge broen. Ellers var det slik at folk hadde bygd en annen hengebro et par hundre meter lenger ned i elva for å komme over til sine eiendommer. På den andre siden av elva, ved hengebroen, ble det fortalt at der bodde det blandet befolkning; rom- folk, bosniere og albanere. Siden det er blitt umulig for dem til å passere over broen så har de laget alternative løsninger for å dekke behovet. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med når oppfatninger står mot hverandre. Forståelsen av virkeligheten framtrer gjennom de kulturelle brillene vi ser med.

Kosovo sett fra utsiden, foredrag i Drammen november 2014

Ved Det internasjonale kompetansesenteret i Drammen den 12.11.2014 ble det organisert et foredrag om Kosovo v/statsviter og skribent Sylo Taraku ([http://www.regiomusikk.de/veranstaltungsorte/location/ort/70189/interkultur-kompetnse: 20.10.2014](http://www.regiomusikk.de/veranstaltungsorte/location/ort/70189/interkultur-kompetnse:20.10.2014)). Jeg meldte meg til dette foredraget da jeg anså det som relevant for å høre nye opplysninger om Kosovo presentert for norsk publikum. Foredragsholderen har opprinnelse fra Kosovo, er kommet til Norge i ung alder og har gjennomført studier her i Norge. Han hadde mye relevant kunnskap om Kosovo som kan belyse utviklingen der.

Han presenterte i korte trekk utviklingen fra langt tilbake i historien fram til i dag, befolkningsstruktur og de forskjellige folkegruppene med hovedvekt på albanere og serbere som bor i Kosovo, samt påvirkningen av de to folkegruppene. I følge Taraku har albanere og serbere historisk sett hatt forskjellige versjoner om historien i Kosovo. Generelt sett handler det om forskjellige forklaringer av hendelser gjennom tider, som ga forskjellig resultat i forsøket på å skaffe fordeler til sin egen folkegruppe ved å påberope historisk rett. Dette har medført til splittelse mellom befolkningen som bor i Kosovo, på nasjonalt basis mellom albanere og serbere. Skolesystemet jobber med forskjellige undervisningsprogrammer, og skoleelevene lærer om hverandre på forskjellige måte, noe som fører til at de ikke kjenner hverandre. Dette skaper dårlig utgangspunkt til dialog. Forsøket på å skaffe fordeler ved å tilpasse historien til det som kan oppfattes som egen fordel for en nasjonal gruppe, møter motstand fra den andre folkegruppen, der historiske tilpasninger ikke stemmer med hverandre. I en slik situasjon blir det vanskelig å bidra til felles dialog og forsoning, da det er vanskelig å vite hva skal man støtte. Enkelte stridigheter og konflikter har røtter helt fra middelalderen. Religionen kan ofte være utgangspunkt for nasjonale konflikter hos forskjellige folkegrupper med forskjellige religioner. Ifølge Taraku, kan en ikke påstå at det er religiøs intoleranse som er hovedårsaken til stridigheter mellom serbere og albanere. Dette fordi albanere har forskjellige religioner og har ikke religiøse barrierer. Serbere, som mesteparten er ortodoksere, baserer sin identitet på religion, mens albanere som hører til forskjellige religioner, muslimer, katolikker og ortodokse, baserer sin identitet på språk. Samtidig kan det være at en albaner som har religion som muslim og en annen albaner som er ortodoks har felles identitet. Flertallet av befolkningen i Kosovo er utropt som muslimer, men dette skaper ikke religiøse barrierer og er ikke til hinder for den moderne utviklingen. Som et symbol for religiøs toleranse hos albanere, har også nasjonalhelten Gjergj Kastrioti statue midt i Prishtina hovedstaten til Kosovo. Han er kjent i historien fra 1400 tallet for motstand mot tyrkisk okkupasjon. Han ble født som ortodoks. Som liten gutt ble han tatt til fange av tyrkiske soldater og konvertert til muslim, senere vendte han tilbake og gjorde motstand mot det ottomanske riket, konverterte og døde som katolikk. Selv om religion i utgangspunktet ikke har avgjørende betydning for flertallet av befolkningen i Kosovo når det gjelder stridigheter og etniske konflikter, kan dette brukes i politisk sammenheng i tilfeller der enkelte kretser bruker

det til sin fordel i konfliktsammenheng. På 90-tallet var Kosovo under den jugoslaviske føderasjonen som besto av det som var definert som nasjoner og nasjonaliteter. Den albanske befolkningen som utgjorde flertallet i Kosovo ble definert som nasjonalitet noe som hadde lavere status enn nasjoner og Kosovo hadde autonom status i Den jugoslaviske føderasjonen. I perioden 1989 -99 da det kommuniststyrte Jugoslavia ble oppløst på grunn av interne konflikter mellom forskjellige nasjoner og nasjonaliteter, ble det i Kosovo opprettet parallelle demokratiske institusjoner ledet av Ibrahim Rugova som var leder for den Demokratiske Liga LDK. I denne perioden ble det valgt en ikke-voldelig linje, som var mot krig og for løsning av konflikter gjennom dialog og fredsforhandlinger. Dette førte ikke til noe løsning. Serbia annekterte Kosovo med militærmakt og satte i gang etnisk rensing i Kosovo, spesielt på slutten av 90-tallet. Som en reaksjon på dette kom UCK-opprøret som ble presentert offentlig for første gang i 1997. UCK satt i gang væpnet opprør for frigjøringen av Kosovo. Ettersom konflikten utviklet seg med store konsekvenser for den sivile befolkningen i Kosovo og mesteparten ble drevet på flukt, ble det satt i gang flere forsøk for å få til en fredelig dialog. De serbiske styresmaktene nektet å delta i fredelig dialog og fortsatte sin militære offensiv i Kosovo. Den kjente serbiske nasjonalistlederen Slobodan Milosevic var president av det som var igjen av rest-Jugoslavia, bestående av Serbia og Montenegro, da NATO intervenerte mot serbiske militære mål for å stoppe den etniske rensingen som de serbiske paramilitære og militære styrker utførte i Kosovo. Etter over 70 dager med militær intervensjon fra NATO ble de jugoslaviske og serbiske militærmakter tvunget ut av Kosovo, og befolkningen som var på flukt kunne flytte tilbake. FN vedtok en resolusjon om å styre Kosovo gjennom UNMIK. NATO gikk inn med militære styrker og sørget for sikkerheten. Samtidig ble det jobbet for å bidra til at Kosovo fikk eget politisk styre. Senere ble det gjennomført valg og det ble dannet nasjonalforsamling. Den nydannede nasjonale forsamlingen vedtok grunnlovsrammen som regulerer midlertidig selvstyre i Kosovo i samarbeid med den internasjonale FN-utsendingen i Kosovo UNMIK. Den 17. november begynte folket i Kosovo en ny side av sin historie ved å stemme for et flerpartisystem og den nye ordningen om å bygge opp nye selvstyre institusjoner. (<http://www.crisisgroup.org//media/Files/europe/Kosovo> :09.01.2015).

Sammendrag

Et av de mest aktuelle temaene i Kosovo etter at krigshandlingene var over i slutten av 1999, har vært hvordan skape muligheter for at folk skal kunne ha en felles framtid på tvers av etnisk tilhørighet, skape arenaer for dialog og muligheter til at folk skal kunne skape en felles framtid. Dette er også noen av hovedmålene for det internasjonale samfunn som er engasjert i Kosovo. Denne utfordringen er på ingen måte lett å løse i et land som Kosovo, som har ferske minner etter den nyeste krigen mot Serbia. Samtidig er det et stort behov å se fremover og bygge et trygt samfunn der alle kan leve i fred og bidra til å bygge en felles framtid. Utfordringene for både politikerne i Kosovo og det internasjonalesamfunn er hvordan få dette til. Det kan være mange måter å svare på dette spørsmålet og det finnes ulike modeller ut i verden på hvordan et multietnisk samfunn fungerer, men det finnes også eksempler av modeller som ikke har fungert. «Misnøye skaper avstand som gjør det vanskelig for at institusjonene fungerer og gjennomfører beslutningene på en god måte. I Kosovo er både det innenrikspolitiske samfunn og det internasjonale samfunn enig om at veien framover er å bygge en felles plattform for dialog og forsoning ved å bruke det positive potensiale som finnes. I denne sammenheng kan brukes eksempler og konsepter fra andre steder i lignende situasjoner. Det å ha mange ulike etniske folkegrupper, etnisk språk og etniske kulturer er ikke negativt, eller kilden til de etniske splittelsene. Det er etnisk grådighet og hat som setter etniske folkegrupper mot hverandre. Å ha mange ulike språk, kulturer og hudfarger på jorda er en rikdom. Utviklingen av etniske konflikter i Kosovo har en lang historie og påvirker mellommenneskelige relasjoner mellom de ulike etniske gruppene. Den mest aktuelle konflikten nå er mellom albanere som utgjør flertallet i landet og den serbiske minoriteten. Etniske konflikter påvirker dagliglivet til folk som bor i Kosovo samt den politiske samfunnsutviklingen. Etniske konflikter har også ført til sammenstøt og krigshandlinger mellom de ulike folkegruppene og har ført til store ødeleggelser både når det gjelder økonomi men også mellommenneskelige relasjoner. Etniske konflikter i Kosovo henger også sammen med den etniske ubalansen og de etniske grenser på Balkan. Både albanerne og serberne har den største støtten hver for seg utenifra. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med oppfatninger står mot hverandre. Forståelsen av virkeligheten framtrer gjennom de kulturelle brillene vi ser med.

5. INTERNASJONAL POLITIKK OM KOSOVO OG BISTAND TIL DIALOG

For å beskrive hvordan prosjekter bidrar til dialog og forsoning og internasjonal politikk, har jeg valgt å beskrive og skissere Kosovos relasjon til det internasjonale samfunn og etniske grenser, samt de ulike prosessene som har foregått når det gjelder å skape arenaer for dialog og forsoning fra det internasjonale samfunn, og ulikheten som finnes internasjonalt når det gjelder løsningen av situasjonen i Kosovo. Jeg har skissert hvordan Kosovo ser ut i det internasjonale bildet og dens etniske grenser, samt de involverte parter som er engasjert i Kosovo for å fremme dialog og mellommenneskelig forsoning. For å beskrive hvordan prosjekter bidrar har jeg innhentet opplysninger fra arbeid som NORAD gjør med gjennomføring og evaluering av prosjekter. Jeg oppgir en beskrivelse av den økonomiske situasjonen i Kosovo og behovet for støtte utenifra.

Ulike dialogprosesser og internasjonale intervensjoner i Kosovo

Serbias overgrep mot sivile i Kosovo fikk NATO til å gå til luftangrep. Over en million kosovoalbanere ble drevet på flukt. I juni 1999 trakk serberne seg tilbake og NATO avblåste sine bombeangrep. FN overtok administrasjonen av området, og NATO-styrken KFOR ble utplassert. Kosovo erklærte seg uavhengig 17. februar 2008, men Serbia mener løsrivelsen er ugyldig, og regner fortsatt Kosovo for å være en provins i eget land. Den internasjonale domstolen i Haag konkluderte i juli 2010 med at Kosovos uavhengighetserklæring ikke er brudd mot internasjonal lov. Det er gjort flere forsøk gjennom dialog å kunne skape gjensidig tillit og en virkelighetsoppfatning som gir mulighet til at partene klarer å forstå hverandre ved å tilnærme seg til en felles virkelighetsoppfatning. Forventninger til dialogen blir dermed å skape kontaktarenaer som kan bidra til gjensidig respekt og aksept for hverandres ulikheter. Dialogprosesser trenger god forhåndsplanlegging.

- **Rambouillet – avtalen**

Denne avtalen var et forslag i 1999 til fredsavtale mellom daværende Jugoslavia (Serbia og Montenegro) ledet av Slobodan Milosevic og en delegasjon bestående av etniske albanere fra Kosovo. Avtalen ble satt opp av NATO og oppkalt etter Château de Rambouillet i Frankrike, hvor forhandlingene ble påbegynt. Jugoslavia avsto å undertegne avtalen, og NATO startet deretter sine bomberaid under Kosovokrigen for å stoppe etnisk rensing og humanitær katastrofe som var satt i gang av Serbias leder

Milosevic. Forhandlingene i Rambouillet varte fra 6. februar 1999 til 22. februar. De ble sluttført i Paris mellom 15. og 23. mars 1999 (http://no.ask.com/wiki/Rambouilletav_talen?lang=no&o=2802&ad=doubleDownan=apnap=ask.com: 15.01.2015).

- **Fredsplan**

Den tidligere finske presidenten Martti Ahtisaari ble utnevnt av FN den 14. november 2005 som spesialutsending til Kosovo for å lede forhandlingene om Kosovos framtid. Ahtisaari utarbeidet en plan om politisk framtid for Kosovo. Denne planen innebærer deltagelse og representasjon av minoriteter i Kosovos politiske styring. (http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/sq/infoCountryPage/setimes/resource_center/bios/ahtisaari_martti?country=Kosovo: 02.02.2015)

- **Forhandlinger i Wien**

Mens Kosovo var under internasjonal protektorat, styrt av FN, NATO og EU, i forkant av selvstendighetserklæringen ble det arrangert fredsforhandlingsmøter i den østerrikske hovedstaden Wien mellom Kosovo og Serbia der det ble drøftet framtidige løsninger for den serbiske minoriteten i Kosovo (http://www.albasoul.com/vjeter/modules.php?op=mod_load&name=News&file=article&sid=1221: 22.09.2014).

- **Dialog i Brussel**

Etter at Kosovo ble erklært selvstendig startet dialogen mellom Kosovo og Serbia i 2011, med meglings av EU. Prosessen begynte som en teknisk dialog der målet var at partene blir enige om praktiske spørsmål. Senere har denne prosessen avansert og fortsetter med å bli en dialog der det er satt i gang prosessen om normalisering av forholdene mellom disse to statene. Den Internasjonale Domstolen i Haag, som representerer den høyeste domstolen av FN har publisert den 22.07.2010 i sin rådgivende dom om at selvstendighetserklæring fra Kosovo ikke var i strid med folkeretten (http://sq.wikipedia.org/wiki/Vendimi_p%C3%ABr_Kosov%C3%ABn_nga_Gjykata_Nd%C3%ABrkomb%C3%ABtare_e_Drejt%C3%ABsis%C3%AB: 22.02.2015).

Kosovo og internasjonal politikk

Det internasjonale samfunn har vært en viktig deltager når det gjelder dialog, sikkerhet, fredsbevaring og samfunnsutvikling i Kosovo, samtidig som de ulike globale interessene har skapt utfordringer for Kosovo.

Land som anerkjenner Kosovo som selvstendig stat, pr. februar 2015 til sammen 111 stater	FN – resolusjon 1244 NATO OSSE UNMIK EULEX	Land som ikke anerkjenner Kosovo, eller nekter samarbeid
Albania og albanere som bor utenfor Kosovo og Albania		Serbia og serbere som bor utenfor Kosovo og Serbia
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Folkeretten og demokratisk folkeavstemning ✓ Uavhengighetserklæring av den 17.02.2008 ✓ Kosovos grunnlov, politiske bestemmelser, lover og regler ✓ Dom fra den internasjonale domstolen i Hag om Selvstendighetserklæring av den 22.07.2010 ✓ Annerkjennelse fra de fleste land i verden. 		

Fig. 2, skisse om Kosovo og omverden

Kosovo har hatt forskjellige systemer som har medført at det finnes forskjellige tenkemåter om utvikling og bruk av ressurser. I kommunistperioden som har vart siden den andre verdenskrig i 1945 og fram til tidlig på 90- tallet har staten styrt det meste og dermed har det vært slik at både produksjon og salg av varer og tjenester har vert planlagt gjennom det statlige systemet. Dette har vist seg å være en ineffektiv måte for å få til utvikling. Staten hadde monopol på alt og folk var dårlig motivert til å gjøre innsats for noe som de ikke fikk noe igjen for. Norsk bistand til Kosovo er omfattende og siden 1999 har Norge bidratt med over 1,5 milliarder kroner i bistand, dermed er Norge et av de landene som har gitt mest bidrag i forskjellige former i Kosovo. Til å begynne med var støtten først og fremst humanitær i forbindelse med krigen, men i dag går støtten hovedsakelig til retts- og sikkerhetssektoren, utvikling av demokrati og menneskerettigheter (<http://www.land sider.no/land/kosovo/fakta/bilaterale/>: 22.11.2014.) Den årlige støtten ligger på om lag 100 millioner kroner. Hovedprioriteringene er utdanning, juss og næringsutvikling. Støtte til minoritetene er også et viktig fokus. Etter at Kosovo erklærte sin uavhengighet, 17. februar 2008, har Norge anerkjent Kosovo som et selvstendig og uavhengig land, 28. mars 2008. På lik linje med andre stater i verden som USA, Storbritannia, Frankrike, Tyskland har norsk bistand en viktig rolle for

utviklingen i Kosovo både når det gjelder sikkerhet og muligheter for økonomisk vekst og politiske føringer.

NORAD og virkningen av bistand

NORAD er et direktorat underlagt Det norske Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Norads oppgave er å bidra til effektiv forvaltning av bistandsmidlene, ved å gi faglige råd til dem som forvalter bistanden. I tillegg forvalter Norad selv de statlige midlene som kanaliseres gjennom norske frivillige organisasjoner, internasjonale organisasjoner, forskning og næringsliv for utviklingsformål. Norad sørger også for at utviklingssamarbeidet kvalitetssikres og evalueres.

Jeg meldte meg til en konferanse arrangert av NORAD. Konferansen var arrangert ved NORADs lokaler i Oslo den 12.06.2014 med hensikt til å få opplysninger om hvordan bistandsprosjektene virker (<http://www.norad.no/no/om-bistand/slik-er-norskbistandorganisert.:17.02.2015>). Der ble det presentert hvordan NORAD jobber med norsk bistandsarbeid og norske prosjekter som gjennomføres i utlandet. Spesielt var jeg interessert i å samle opplysninger som kan relateres til bistandsprosjekter som gjennomføres i Kosovo. Foredragsholdere var fagdirektør ved Norad Øyvind Eggen, Marit Brandtzæg, forskerne Henrik Wiig og Jørn Holm-Hansen. Først ble presentert i korte trekk arbeidet som Norad gjør, de positive effektene av prosjekter på en kritisk måte. Øyvind Eggen var en skarp kritiker av norsk bistandspolitikk fra utsiden, nå er han fagdirektør i evalueringsavdelingen i NORAD, og bruker kreftene sine på å endre og forbedre bistanden «fra innsiden», nå omtales han som bistandsreformatoren. Det er viktig å evaluere effekter av bistand som gis til land som trenger hjelp og få fram de positive resultatene som bistandsarbeidet gir. Samtidig må vektlegges det som kan være kritikkverdige og, i tilfeller, hvor bistandsarbeidet kan ha negative effekter. Både god forhåndsplanlegging og evaluering i etterkant er viktig for å se effekten av prosjekter som er gjennomført. Bistandsprosjekter gjør noe bra, men det kan være at de har noe bieffekter som kan virke negativt samtidig, for eksempel prosjekter som er assosiert til kritikk kan oppfattes som dårlige prosjekter. Økonomer kan si at bistand er ikke bra for økonomien på grunn av markedsøkonomiske effekter. Det er slik at bistand er bra og bistand er et problem, det nytter og skader samtidig. Som eksempel ble nevnt at en lege gjør mye bra for helse, eller gjør mer helse enn skade, men en lege gjør også skade hver

dag. Når det gjelder måling av resultater kan det merkes at resultater som styres av indikatorer er planlagte positive resultater bestemt på forhånd. Uforutsigbarhetene er vanskelige å planlegge og sette riktige indikatormålinger på forhånd. Da blir det et dilemma om det er viktigere å følge det som er tenkt kan være bra eller det en faktisk ser kan være bra i en bestemt situasjon. Når vi leser i medier om bistandsarbeid, kan det være at det er en bestemt situasjon som legges vekt på og som kan skape meninger om bistand virker eller ikke. Da har meningen en klar skillelinje ved å tenke ja eller nei, og samtidig blir påvirket av den oppfatningen som er skapt uten å kunne ta hensyn til alle nyanser og se realiteten der bistandsprosjektet gjennomføres. Samtidig kan det være at et gjennomført prosjekt ikke har klart å nå sine forhåndsplanlagte mål, men kan ha positive bi-effekter som kan være viktigere enn den planlagte målsettingen. Forskerne Henrik Wiig og Jørn Holm-Hansen (*presentert 12.06.2014*), har gått gjennom evalueringsrapporter fra evalueringsavdelingen i Norad. De presenterte sine rapporter i korte trekk og ga noen tanker om dette. Det er svært sannsynlig at bieffekter av bistandsarbeid undersøkes ikke.

Noen bieffekter hos bistandsmottakerland kan være:

- dyktige fagfolk kjøpes av bistandsarbeiderindustrien
- endring av politisk balanse

Det er økonomiske forskjell på giverland og mottakerland. Det kan være mer lønnsomt for en lege å jobbe for bistandsprosjekt enn å jobbe i de lokale helseinstitusjonene som ikke klarer å betale så mye som legen ellers kan få. Når økonomien er dårlig, påvirkes også det politiske systemet av dette. Noen prosjekter kan støtte enkelte tiltak som det kanskje er mest behov for. Dette kan i utgangspunktet være positivt for alle, men samtidig kan dette også påvirke det politiske systemet hvis fokuset flyttes fra verdiskapninger i retning av bistand, noe som svekker de nasjonale myndighetene og skaper endringer i politisk balanse, særlig hvis hjelpen utenifra går til uavhengige aktører som får større makt i det politiske systemet. Evalueringer som gjøres i de norske bistandsprosjekter har noe vagt språk. Klare poeng må begrunnes mer, men samtidig begrunnes med at det skyldes manglende prioritering av tid til evalueringsarbeid. En ønsker å bruke mer tid på konkret arbeid som har direkte effekt enn å bruke tiden til å evaluere arbeidet som er gjort. Samtidig når det gjelder evaluering, må avvikende funn evalueres mer, noe som vil kunne gi bedre resultater ved å kunne være bevisst på det

som ikke virker (Henrik Wiig og Jørn Holm-Hansen, fra foredrag av den 12.06.2014). Samtidig kan dette være situasjonsavhengig fordi enkelte elementer kan virke forskjellig i ulike situasjoner. Når det gjelder utenlandske evalueringer kan det merkes at det er uklareheter i tekster. Sammenlignet med de norske, beskriver utenlandske rapporter mer de positive effektene. De norske er mer kritiske. Årsaken kan være at de utenlandske operatørene tenker mer på framdriften, og ved å vise positive sider kan skape mer muligheter for å få midler til å fortsette med prosjekter i framtiden, siden prosjektene som er gjennomført har hatt positive resultater.

Råd fra Henrik Wiig og Jørn Holm-Hansen er at:

- Effekter av evalueringen i bistandsarbeidet bør inngå tydeligere i design av prosjekter og oppfølging.
- Studere effekter på kryss av prosjekter og land.
- Ha bevissthet i ekstreme tilfeller der en kommer i situasjoner om en skal støtte den ene eller den andre part.
- Intern revisjon, hvis læring er viktigst.

I følge Wiig og Holm-Hansen, må man, for å vurdere et prosjekt, også vite hva de ansvarlige opprinnelig hadde tenkt om hva tiltaket skulle føre til og hvordan dette skulle skje. Enten dette er beskrevet i et programdokument, et resultatrammeverk eller en endringsteori. Forskjellige prosjekter som gjennomføres i forskjellige land kan ha forskjellige mål og dermed kan ikke være like, men ved å studere de generelle effektene, kan en danne erfaringer som kan være overføringsbare for å kunne få bedre resultater. Her må en være fleksibel i forhold til lokale samfunnsforhold og tilpasninger til ulike situasjoner. Det er ofte slik at ulike prosjekter gjennomføres i land det det er konflikter mellom flere parter. Ved å støtte den ene eller den andre kan man gjøre vondt verre og skape større stridigheter mellom partene. Samtidig er det slik at en må ha som utgangspunkt å støtte den som er mest trengende. Ofte er det slik at de som er svakest er mer skadelidende og trenger mest hjelp. Det er da utfordrende å finne muligheter for å komme fram til denne målgruppen. I arbeid med bistandsprosjekter er det viktig å få kunnskap for å gjøre skadevirkningene minst mulig. Det er ofte slik at en må foreta val og i noen tilfeller er nødvendig å gjøre B for å komme fram til å kunne gjøre A, selv om man skulle gjøre bare A. «Det kan være forskjellige bivirkninger i

bistandsarbeid men det er viktig å lære mer om hvordan en skaper positive bivirkninger» (*Marit Brandtzæg fra foredrag av den 12.06.2014*).

Bistand utenifra har også sine utfordringer. Erfaringene med å gi penger som hjelp har ikke alltid vært effektiv og kanskje har også vært vanskelig å kontrollere at midlene går til den som trenger det mest. Det kan være fare for at midlene blir brukt på en måte som ikke er nok effektiv, eller i verste fall havner i korruperte hender. Problemstillingen med korrupsjon har fått de høyeste statlige styresmakter til å reagere og til å sette i gang tiltak mot korrupsjon. *Kosovo's institutions must have zero tolerance to corruption* (<http://newkosovareport.com/201202152308/Politics/zero-tolerance-to-corruption.html>: 24.07.2013). Det at systemet er skiftet betyr ikke at de som har vært i stand til å tjene på korrupsjon ikke er i stand til å gjøre det igjen. Korruperte momenter kan for eksempel være manglende klare kriterier for forskjellige tiltak og at det er mulig å tjene på ulovlige veier, samt det kan være at lovgivningen ikke er tilpasset det frie marked. I følge (*Christersen, Lægreid, Rønnes og Røvik fra foredrag av den 12.06.2014*) en offentlig organisasjon etableres i en bestemt periode og får "fødselsmerker" som kan være karakterisert av bestemte kulturelle kontekster eller normer og verdier, noe som vil prege den sterkt senere. Fritt marked kan også forstås som en fri måte å tjene på, samt at de som håndterer lover og regler ikke har nødvendig innsikt og kompetanse til å håndtere dem på en god måte. «Ved å bygge opp institusjoner som har troverdighet og legitimitet, kan innbyggerne forvente positive resultater samt kreve ansvar ved avvik» (Salihu-Abazi 2004:3). Alle stater har en minste forventning og krav fra sine innbyggere om å ta ansvar for samfunnet.

NORAD støtter også prosjekter om dialog og fred gjennom Fredskorpset i Norad (FK), som bidrar til å skape kontakt og samarbeid mellom enkeltpersoner, organisasjoner og institusjoner i Norge og i partnerlandene, bygget på solidaritet, likeverd og gjensidighet. Dette gjør Fredskorpset gjennom å tilrettelegge for personellutveksling mellom partnerland og Norge, og også partnerland imellom. På denne måten bidrar Fredskorpset til utviklingen i partnerlandene, samtidig som FKs arbeidsmåte med mennesker i sentrum kan skape økt respekt, solidaritet og vennskap på tvers av landegrensene. I Kosovo er støtten gjennom Norad først gitt som humanitær bistand, deretter har støtten gått til retts-og-trygghetssektoren, samt til utvikling av demokrati

og menneskerettigheter (<http://www.norad.no:20.02.2015>). De fleste evalueringene viser at disse feltene har vært relevante og at man har oppnådd målet.

Fungeringen av multietnisitet og legitimt stat i Kosovo

Når det gjelder etableringen av multietnisk samfunn, er Kosovo et sært tilfelle der det er forsøk på å endre standarder og erfaringer, og dermed kommer ulike alvorlige vanskeligheter underveis. Nettopp mangel på legitimitet av staten er en av de farligste konsekvensene for samfunnet i Kosovo, fordi det er et politisk vakuum som hver enkelt etnisk gruppe ønsker å bruke eksklusivt for egne interesser. Denne trenden skaper splittelser og umuliggjør progressivitet for å jobbe med det som kan skape muligheter for å ivareta fellesinteresser. Hvis det hadde vært mulig å få med alle ulike etniske grupper for å jobbe for fellesinteresser i en stat som er legitimt for alle, ville det vært mulig å svekke politiske motstandere som er mot multietnisk samfunn. «Det å tilhøre ulike etniske folkegrupper betyr ikke at mennesker i forskjellige folkegrupper ikke kan leve med hverandre eller dele plass, ressurser og kjærlighet i samme land og nabolag» (Koigi Wa Wamwere 2001: 19). Men, manglende fungering av dialog i multietnisk samfunn, forsterker argumentene til politiske motstandere i å få til en legitim stat og et multietnisk samfunn i Kosovo. I følge (Salihu-Abazi 2004:3) er legitimitet i multietnisk sammenheng en sterk mekanisme for staten og avgjørende for integrering. Ved å bygge opp institusjoner som har troverdig legitimitet, kan innbyggerne forvente positive resultater og kreve ansvar ved avvik. Alle stater har en minste forventning og krav fra sine innbyggere om å ta ansvar for å delta i samfunnet. Legitimitet i Kosovo er hovednøkkelen til formelen om hvordan en kan fortsette med dialog og oppbygging av samfunnet i etterkant av den etniske konflikten, gjennom styring og legitimitet som baserer seg hos innbyggerne. Utvekslingen av kredibilitet og lojalitet mellom staten og innbyggerne er den eneste veien til samhold, samarbeid og fungering av staten. Det er nødvendig å finne løsninger som gir reell legitimitet for staten til å handle på vegne av sine innbyggere for en progressiv utvikling i samfunnet. Det motsatte vil kunne føre til at et multietnisk samfunn i Kosovo blir bare en illusjon, selv om det er mange som ønsker at det skal kunne nås noen bestemte mål når det gjelder dialog og multietnisk samfunn i Kosovo, noe både det internasjonale samfunn og flertallet av befolkningen i Kosovo ønsker.

Sammendrag

Tilnærming til konflikthåndtering bygger på forestillinger om konflikt- oppgjør og konfliktløsning, men legger ekstra vekt på behovet for strukturelle endringer. Fra punktet med tanke på konflikttransformasjon, varig fred i delte samfunn og samfunn traumatisert av krig, krever et bredt spekter av tiltak rettet på den ene siden, ved å eliminere sosioøkonomiske ulikheter, og på den andre bygge opp politiske og sosiale kapasiteter som vil at de som er involvert skal kunne takle etnisk flertall. En multietnisk stat bare etableres når dette er skissert av en legitim stat som kan gi klare orienteringer i hvilken retning integreringen av ulike grupper og individer kan skje. Kosovo har vært gjennom en lang overgangsfase etter kommunismens fall. På lik linje med de andre delrepublikkene av det tidligere Jugoslavia har folk i Kosovo kjempet for selvstendighet og har hatt en periode med krig på slutten av 90- tallet. Landet ble erklært selvstendig i 2008 og trengte en ny start på mange områder. I kommunistperioden utviklet det seg et stort korrupsjonssystem der de offentlig ansatte benyttet sin rolle og posisjon i staten for å skaffe til seg goder på ulovlig måte. Samtidig manglet initiativ for næring og kompetanse. Systemskifte har behov for skifte av tenkning angående bruk av ressurser, og annerledes tenkemåte når det gjelder utvikling i et fritt markedsstyrt system. I en lang periode etter at krigen var over i 1999 har landet hatt behov for hjelp fra utlandet. Innføring av fritt marked har skapt behov for å bruke erfaring og kompetanse fra land som har slik erfaring. Men dette er ikke en enkel oppgave fordi det er flere faktorer som virker inn for at et system skal kunne fungere. I et sammensatt og uoversiktlig samfunn opptrår lett vanskeligheter for å nå mål som er satt opp. Etter at krigshandlingene var over i 1999 har det vært et stort behov for gjenoppbygging av landet på grunn av krigens ødeleggelse. Noe av det viktigste har vært å sette i gang tiltak som kan bidra til dialog, forsoning og bedring av mellommenneskelige relasjoner. Sammen med utviklingen av konflikter, utvikles også ulike måter for å handtere konflikter og skape arenaer for dialog. Det har vært satt i gang mange prosjekter for å få til fredsavtaler som kan bidra til å legge til rette mulighetene for at de etniske gruppene som har kjempet mot hverandre kommer til enighet og forplikter seg til å bruke demokratiske og fredelige midler for å kunne leve sammen.

6. DIALOG I ETTERKANT AV ETNISKE KONFLIKTER

I drøftingen om hvordan dialog virker i etterkant av etniske konflikter på tvers av etniske grenser, har jeg valgt å se hvordan det jobbes konkret med slike prosjekter ved Nansen fredssenter. Dette er ment å belyse de utfordringer som denne prosessen har ut fra det konkrete arbeidet med dialog. Den norske bistanden i Kosovo har vært omfattende siden 1999, der en god del midler har gått til å bygge nettverk som kan skape arenaer for dialog og forsoning, oppgir en kort beskrivelse om målene til ulike prosjekter og hvordan det jobbes med det. Nærmere om hvordan dette virker i Kosovo og de utfordringer og resultater som oppnås der, beskrives etter gjennomført reise til Kosovo ved KND. Teorigrunnlaget for drøfting er basert på de teoriene som er oppgitt i teoridelen av denne oppgaven, og det som har vært relevant av andre opplysninger.

Tilnærming til konflikthåndtering bygger på forestillinger om konflikten, oppgjør og konfliktløsning, men legger ekstra vekt på behovet for strukturelle endringer. Varig fred i delte samfunn og samfunn traumatisert av krig, krever et bredt spekter av tilrettelagde tiltak på den ene siden, ved å eliminere sosioøkonomiske ulikheter, og på den andre siden bygge opp politiske og sosiale kapasiteter, som vil at de som er involvert skal takle etnisk flertall. I følge (Norbert Ropers 2003:9) er mange konkrete spørsmål som har naturlig kommet fra praktisk erfaring i forhold til hensiktsmessige strategier som skal brukes i selve konfliktsituasjoner, forblitt ubesvart; det er hittil svært få nyttige anbefalinger basert på detaljerte teoretiske diskusjoner og deres empiriske verifikasjon.

Dialognettverk og fredsarbeid: I snart 20 år har Nansen fredssenter på Lillehammer gjennom Nansen Dialog-nettverket på Vest-Balkan utviklet metoder for fredelig konfliktløsning som viser mange og varige resultater. Med dialogseminarer som fremste virkemiddel har Nansen Dialog-nettverket drevet forsoningsarbeid i etnisk delte samfunn som fortsatt har interne konflikter etter krigene på Balkan på 90-tallet. «Nansen Fredssenter er det koordinerende leddet for dialogsentrene i nettverket som arrangerer dialogseminarer mellom politikere, religiøse ledere, foreldre og studenter med tilhørighet til forskjellig religioner, etniske og språklige grupper» (<http://www.peace.no/nb/hva-gjor-vi:11.02.2015>). Nansen Dialog har jobbet i Kosovo siden 1997. I følge nettsidene til Nansenskolen, etter en periode med dialogseminarer på Lillehammer, var det en del deltakere som hevdet at selv om dialogerfaringene var positive, så hadde

prosjektet liten gjennomslagskraft fordi det kun nådde et begrenset antall deltakere. En albansk og en serbisk kvinne fra Kosovo tok initiativ til det første Nansen Dialogsenteret i 1997, som ble etablert i Kirkens Nødhjelps lokaler i Prishtina. Senteret arrangerte dialogseminarer med albanere og serbere fra Kosovo fram til våren 1999, da NATOs bombing av Jugoslavia og Kosovo satte en midlertidig stopper for aktivitetene. I 2000 gjenåpnet et nytt senter i Prishtina, og dessuten i byene Podgorica, Skopje og Beograd. De fleste dialoger tar form av organiserte gruppemøter av en størrelse som muliggjør direkte kommunikasjon. De er vanligvis utført med personer under øverste ledelsesnivå. De er derfor ikke så mye offisielle forhandlinger som en form for politisk innledning. Som regel arrangeres ansvaret for initiering, organisering og ledelse av møtene av en tredjepart. Denne tredjepart behøver ikke komme fra utenfor landet, det kan også være moderate individer fra innsiden av konflikten i regionen. Dialog er et uerstattelig virkemiddel for å få til fredelige løsninger.

Dialogprosjekt i Kosovo fra Nansens Fredssenter: jeg har vært med og observert et konkret dialogprosjekt som gjennomføres i Kosovo. Etter avtale har jeg vært med for å se hvordan Nansen Fredssenter jobber med dialogprosjekter. Jeg var med en dag på Lillehammer, en dag i Oslo og en dag i Prishtina. De opplysninger som er beskrevet i kapittelet som handler om dialogprosjektet, er innhentet fra åpne møter og fra det som er publisert på nettsidene eller på andre måter av de institusjoner som er nevnt. Egne forklaringer og tolkninger er basert på publiserte opplysninger eller hentet fra åpne møter. *Dialog er ingen mirakelkur for å skape forsoning og fred, men det er en av forutsetningene for å få dette til. Uten dialog, ingen forsoning. Uten forsoning, ingen varig fred. Så enkelt – og så vanskelig* (http://www.peace.no/images/stories/pdf/dialogh_eft.pdf; 19.01.2015). I følge (Norbert Ropers 2003), dialogprosjekter og konflikthåndtering kan vurderes på tre nivåer:

- innvirkning på dem som er involvert
- holdningsendringer, nye handlingsmønstre
- produksjon, særlig i form av ideer, forslag, praktiske tiltak, som deretter innlemmes i prosessen med politisk målsettinger

Nansen Fredssenter og dialog, fra møte desember 2014: jeg sendte en henvendelse til Nansenskolen med forespørsel om å få muligheten til å se nærmere om hvordan de

jobber med dialog i Kosovo. Jeg fikk tilbakemelding om at det kommer en gruppe fra Kosovo og at jeg kunne være med for og se konkret hvordan det jobbes på de aktuelle møtene. Jeg fikk noen opplesninger på forhånd. En gruppe fra Kosovo kom etter planen til Lillehammer ved Nansen fredssenter 1.- 6. desember 2014. Gruppen var på Lillehammer fram til 4. desember, og dro videre til Oslo om kvelden 4. november for å fortsette på de to siste dagene der. Gruppen fikk innføring i hvordan Lillehammer kommune fungerer og møtte ordføreren. De som kom fra Kosovo var representanter fra et råd fra forskjellige kommuner. Dette rådet som har ansvar for interetnisk samarbeid etableres pliktmessig i hver kommune der det finnes ulike etniske grupper i følge lovgivningen Kosovo. I alle ledd var det planlagt integrering og hvordan øke den interetniske kommunikasjonen og det interetniske samarbeidet som underliggende temaer. Utfordringen er alltid å få til den gode, ærlige samtalen. De var styrende representanter fra tre kommuner og et stykke på vei ansvarlige for livet i de tre kommunene. De skulle presentere hvordan det er tilrettelagt eller tenkt å jobbe i hver enkelt kommune når det gjelder det interetniske- og dialogarbeidet. Ut fra erfaringene som Nansen fredssenter hadde, blir det lett en intern konkurranse om hvilken kommune som er "best". Alle i deltagerne har hatt møter sammen på forhånd under samlinger i Durrës, Albania. Alle gruppene på norgesbesøket fra Kosovo var interetniske albanere og serbere, tilstrebet 50/50 av deltakerne selv om den etniske balansen i landet er en annen. Andre etniske grupper er ikke representert. Jeg var velkommen til å være sammen med dem to dager, den 4. og 5. desember og så ville jeg få et inntrykk av og få vite mer om hva de gjør.

Interetniske dialogmøter

Følgende representanter fra Kosovo deltok på møte ved Nansen Fredssenter på Lillehammer:

- Ordfører fra Ranillug kommune og skole rektor og kulturmedarbeider
- Ordfører fra Novo Berdo kommune, sammen med skole rektor.
- Varaordfører fra Fushe Kosove kommune og politisjefen samt leder for minoritetskontoret i kommunen.
- Representant fra direktoratet for sikkerhet ved innenriksdepartementet i Kosovo.

- Leder for politiet ved en grenseovergang mellom Kosovo og Serbia
- To representanter fra KDN i Kosovo som også fungerte som tolker i albansk og serbisk.

Fig. 3, bilde av delegasjon fra Kosovo på Lillehammer (<http://www.peace.no/images/stories/pdf/dialoghefte.pdf>)

Lignende bilder som dette bildet av delegasjoner fra Kosovo var det mange av i møterommet til Nansen Fredssenter. Dette bildet er hentet fra nettsidene til Nansen fredssenter. Det var mange forskjellige mennesker fra forskjellige verdensdeler, som Nansen Fredssenter jobber med i arbeid om fred og forsoning.

Jeg møtte ved Nansen skolen litt før kl. 09.00 på torsdag den 4. desember 2014 og møtte etter avtale Steinar Brun. Jeg fikk opplysninger om plassen hvor møtet skulle være og en kort orientering om hva som skulle skje i løpet av dagen. En gruppe studenter fra Høgskolen på Gjøvik var også med den første delen av dagen. Dagen var planlagt slik at fra kl.09.00 fram til kl. 11.00 var det fellesmøte og diskusjon om prosjekter som handler om dialog i de respektive kommunene, samt muligheter for nye prosjekter. Steinar Brun, som ledet møtet, trakk noen paralleller til det norske samfunnet som kan relateres til forskjellige etnisiteter og som handler om integrering. Videre snakket han generelt om hvordan problemer kan skapes når etniske konflikter oppstår. Som et viktig aspekt nevner han minoriteter som lever i forskjellige samfunn,

og som blir usynlige når folk lever adskilt. «Dialog er et redskap som ikke bare trengs i Midtøsten og Kosovo, men også i våre egne familier, nabolag og arbeidsplasser – ja, på de fleste steder der mennesker møtes». (*Steinar Bryn, fra dialogmøte ved Nansen Fredssenter på Lillehammer den 04.12.2014*) Eksempel ble gitt fra virkeligheten, ut fra erfaringer i et prosjekt med tospråklig opplæring fra Makedonia, der det var satt i gang et kurs for at to forskjellige etniske grupper som har vært/eller er i konflikt med hverandre skulle få muligheten til å lære hverandres språk; albanere skulle lære makedonsk og makedonerne skulle lære albansk.

- *Jegunovce er en kommune på grensen til Kosovo. Den ligger mellom Skopje og Tetovo i Makedonia. Det var krigshandlinger der i 2001. En konsekvens av krigen var at alt samarbeid og kontakt mellom albanske og makedonske landsbyer ble brutt. Nansen senteret i Skopje (NDC Skopje), bestående av makedonske og albanske feltarbeidere, begynte å arbeide i kommunen i 2005. Det ble arrangert dialogseminar for foreldre, lærere, landsbyledere og kommunepolitikere. Erfaringer viser at det er viktig å inkludere alle i landsbyene i denne type prosesser med dialog. Sakte vokste ønsket om en felles skole fram. Det ble aldri frontet av Nansen senteret som et endelig mål, men var et resultat av en organisk prosess innad i kommunen. 1.september 2008 åpnet den første Fridtjof Nansen barneskole i Preljubiste. Dette var den første tospråklige, multietniske skole i Makedonia. Den var ingen alternativ skole, men del av skoletilbudet støttet av den makedonske stat. Staten betaler transport, drift og lærerlønninger. Nansen senteret dekket alle ekstrakostnader ved å gjøre skolen tospråklig. Dette skjedde ikke uten alvorlig motstand. Ett år etter at skolen ble åpnet, ble en kommandant sluppet ut av det lokale fengselet. Han hadde erobret en posisjon som selverklært landsbyleder og reagerte sterkt på at albanske barn ble sendt på skole med slaviske barn. Det er jo på skolen man skal utvikle etnisk bevissthet, etnisk stolthet og motiveres til å kjempe for sitt folks rettigheter, mente han. Skolen ble forsøkt stoppet, først gjennom direkte trusler og mobiltelefonterror mot enkelte foreldre for å få dem til å ta barna ut av skolen. Deretter hets i media, fysisk stopping av skolebussen – og til slutt veisperringer for å hindre foreldrene i å kjøre barna selv. Nansen senteret orienterte og søkte råd hos politiet, den norske og den amerikanske ambassaden, internasjonale organisasjoner som OSCE og EU. Organisasjonene og ambassadene hadde ikke mandat til å gripe inn, og politiet fryktet at en inngripen kunne medføre en opptrapping av konflikten. Det hele så mørkt ut. Noen foreldre begynte å bære våpen under kjøring av barna til skolen. Fredsinitiativet stod i fare for å resultere i nye voldelige konflikter. Var dialogen et for dårlig verktøy? Burde en ikke erkjenne dialogens begrensninger? Nansen senteret hadde ikke annet valg enn å støtte foreldrenes beslutning om å holde barna hjemme fra skolen. Til slutt ble det stilt spørsmål om visjonen om dialog var nå kommet til veis ende?*

Når det gjelder å bruke dialog for å løse etniske konflikter så er dette ikke uten utfordringer. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med

oppfatninger står mot hverandre. Forståelsen av virkeligheten framtrer gjennom de kulturelle brillene vi ser med. «Etnisitet kan ikke forklares i korthet. Etnisitet er en feiloppfatning av andre etniske folkegrupper som undermennesker eller dårlige mennesker. Slik er etnisitet relatert til gruppefordommer. Som grupped medlem beskytter etnisitet individet fra skyldfølelsen eller skammen han eller hun ellers ville ha følt» (Koigi Wa Wamwere 2001: 16)

Interetnisk dialog ved Nansen Fredssenter

Rundt diskusjonsbordet satt delegasjonen fra Kosovo og representanter fra Nansen fredssenter, og rundt dem satt flere studenter i tillegg til meg, som var kommet for å studere hvordan det multietniske dialogmøtet fungerte. I starten kom mange gode eksempler som berører arbeidet med dialog, som for eksempel at en nordmann kan føle seg best ved å gå til en norsk lege, men er det ikke bedre å gå til en som er spesialist og kan hjelpe med å bli frisk, heller enn til en som hører til sammen nasjon? Leder for minoriteter i Fushë Kosovë kommunen, som var serber, fortalte et eksempel om at da hennes sønn var alvorlig syk ble han behandlet av en albansk lege, noe hun satt stor pris på. Det er mange pasienter fra kommunen hun bor i som behandles på sykehuset, der det er albanere som behandler dem. Hun fortalte også om mange pasienter som behandles av serbiske leger, og flere søker også til spesialistbehandling i Serbia. Dette er gode eksempler som viser at vi kan stille opp for hverandre som mennesker. Ordføreren fra Ranilluk kommune (serber) fortalte at det burde ikke være problem for eksempel å sette i gang et prosjekt for at serbere lærer albansk språk og albanere serbisk. Han stiller spørsmål om hvorfor det ikke skal være patriotisme å lære hverandre sitt språk. Vi har konsekvenser av det som har skjedd tidligere, men nå må vi gjøre det beste for framtiden. Hans budskap var at vi må prøve å lære av de feilene som vi har gjort tidligere. Som eksempel nevnte han at i fotballbransjen trenger ingen om å få se passet for å finne ut nasjonalitet, men hvor god en er for å spille fotball. Barcelona for eksempel kan være mer kjent i verden enn Spania i noen sammenheng, fordi de er opptatt av det som gjør dem gode.

Skolerektoren fra Novo Berdo, som utfyller svaret, sier at foreldrene har en viktig rolle i å få barna til å være med på tospråklig kurs. Hvis foreldrene nekter det, så blir det ikke mulig å gjennomføre et slikt kurs.

Varaordfører fra Fushë Kosovë fortalte at takket være arbeidet Nansen Fredssenter i kommunen, går nå både albanske og serbiske barn på samme skole, noe som ikke var mulig tidligere i perioden etter krigen i Kosovo i 1999. Dette har ikke vært lett, men gjennom langt arbeid med dialogprosjekter, har dette ført til at det er blitt mulig. Det finnes også andre gode eksempler: i kommuneadministrasjonen er det ansatt mange serbere. Det ble stilt spørsmål fra en student om det kan være noe som kan hindre det gode arbeidet som er gjort i kommunen Fushë Kosovë. Varaordføreren fortalte at kommunen sliter med økonomi, noe som er et stort problem for å kunne sette i gang prosjekter som kan bidra til bedre dialog og forsoning. I kommunen Fushë Kosovë er det ca. 50 % arbeidsledighet, noe som gjør det vanskelig for mange. Likevel kan en merke at for minoritetsgrupper som Rom og Ashkali, som har veldig lav utdanning, er mulighetene for jobb enda mindre. Det er også slik at grunnet økonomiske problemer reiser de som har høy utdanning andre steder for å finne bedre muligheter for jobb.

Steinar Bryn eksemplifiserte at i Norge finnes kanskje ca. 100 leger fra Kosovo som er kommet enten som flyktninger i løpet av krigen eller i annen sammenheng. Hvis det koster en million norske kroner for samfunnet å utdanne en fra en blir født til en blir i stand til å jobbe som lege, så vil han kunne ha stor betydning for samfunnet hvis man ikke kan beholde kvalifisert arbeidskraft etter endt utdanning. Brun sa også at det kan tenkes at selv om det er 70 år siden andre verdenskrig, kan en fortsatt finne nordmenn som ikke liker tyskerne på grunn av det de har gjort mot nordmennene under krigen. «I politisk og etnisk valg er man enten for eller imot oss, dvs. stammen. Og hvis man er for stammen må man stille seg bak den etniske lederen, uansett hvor enig man er med ham, eller gå under politisk» Koigi (Wa Wamwere 2001: 94). Situasjonene der ulike parter har stått i konflikt med hverandre er følsomme og det kan skje mye underveis som påvirker forløpet. En må være forberedt på uforutsigbarheter både ved forberedelser, i prosessen underveis og effekter i etterkant.

Møtet ved Nansen Fredssenter ble avsluttet etter ca. to timer og det var lagt i planen en lang pause fra klokken 11.00 til kl. 14.00. I denne tiden fikk deltagerne mulighet til å organisere selv hva de ønsket å bruke tiden på. Før alle drog sin vei ble det tatt et fellesbilde ved Nansen skolen. Etter dette møtet satt jeg med inntrykk at mine forventninger før møtet begynte var annerledes. Jeg håpet at det skulle bli noe mer

konkret, at det skulle være noe mer diskusjoner om etniske problemer. Etter min oppfatning var mye av det som ble sagt på møtet av representantene fra Kosovo å vise at det er gode resultater, men de reelle problemene ble unngått. Det var ingen problem for serbere og albanere som var med i denne delegasjonen å kommunisere, noe jeg oppfatter annerledes da jeg var i Kosovo, der er det mye mer etniske skilnader og det er vanskelig å finne albanere og serbere som sitter og diskuterer sammen. I pausetiden gikk de sammen etter eget ønske, noen ønsket å dra en tur til byen, noen ville dra på kaffe og noen ble igjen på Nansenskolens lokaler. Jeg merket at ikke gruppene ble delt etter etnisk tilhørighet, men ut fra hvilke interesse hver enkelt hadde. For meg var dette et mirakel, fordi etter min oppfatning skjer ikke dette i Prishtina eller Beograd, men det skjer på Lillehammer.

Vi samlet oss igjen ved Rådhuset Lillehammer kl. 14.00, der avtalen var å ha et kort møte med ordføreren på Lillehammer. Etterpå ble vi mottatt av kommunens personell og gikk opp til et møterom. Først ble det gitt en presentasjon av Lillehammer kommune v/ordføreren kommunikasjonsrådgivere, videre presenterte ordføreren seg selv og ønsket velkommen til delegasjonen fra Kosovo. Lillehammer kommune er med i et prosjekt og har godt samarbeid med en kommune som hetter Bujanovce (<http://www.lillehammer.kommune.no/skoleprosjekt-bujanovac.190560.no.html>:22.12.14). Kommunen ligger inne i den administrative serbiske grensen men har et flertall av albanere. Den grenser til Kosovo i den nordligste delen mellom Kosovo og Serbia. Dette prosjektet har vært vellykket, det er flere andre kommuner som er med i prosjektet, noe som gir et gjensidig positivt resultat i form av å lære av hverandre. Kommunen Bujanovc har fått støtte fra Norge til å drive ulike lokale prosjekter, også når det gjelder dialog mellom forskjellige etniske grupper som bor i kommunen. Dette ble presentert som et godt eksempel noe som er ønskelig å fortsette med.

Ifølge (Eidsvåg 2013:2) ved å ha kjennskap til det som skjer og bli involvert i prosessen, vil en kunne bygge opp kunnskaper som gjør at misforståelsene blir mindre. Ved å ha en felles forståelse har en bedre utgangspunkt til dialog på tvers av etnisk tilhørighet. Dialog er å gjøre seg synlig for andre og la andre bli synlig for dem.

Skoletilbud i multietnisk kommune i Kosovo

Ranilluk kommune er en multietnisk kommune i Kosovo der serbere og albanere utgjør de største etniske gruppene. Ranilluk kommune i Kosovo er en forholdsvis nyopprettet kommune dannet i januar 2010, som en del av desentraliseringsprosessen i Kosovo, og med hensikt å danne kommune med flertall av serbere. Målet er å få til en mulighet for serbere til å integrere seg i Kosovo. «Ved å kunne ha muligheten til å styre det lokale samfunnet i kommunen har serberne mulighet til å påvirke sitt eget liv og ivareta sine interesser i Kosovo, selv om dette er en forholdsvis liten kommune» (<https://kk.rks-gov.net/ranillug/>:21.01.2015). Men når man forsøker å løse et problem kan det dukke opp andre. Fordi en har forsøkt å legge til rette for serberne er det blitt problem for albanere som bor i denne kommunen, fordi kommunen ikke har albanske skoler. De albanske skoleelever som bor i Ranilluk kommune må transporteres ut av kommunen til andre kommuner for å kunne gå på skole fordi kommunen mangler skoletilbud for dem. Dette er ikke bare et problem som kommunen har ved å mangle skoletilbud for albanske elever, men også et økonomisk problem, fordi kommunen blir belastet for transport til å frakte elevene ut av kommunen. Dette ble nevnt som prosjekt der kommunen har behov for økonomisk støtte til å bygge ny etnisk skole, som kan gjøre det mulig for de elever som er etnisk albanere til å kunne gå på skole i den kommunen som de bor i. Kommunene Novo Berdo (<https://kk.rksgov.net/novoberde/default.aspx?lang=en-US>:22.12.2014) og Fushë Kosovë, (<http://kk.rks-gov.net/fushekosove/>:22.12.14) er to ulik kommuner i Kosovo som har etnisk blandet befolkning. Møtet ble avsluttet, delegasjonen reiste til Nansenskolen for å gjøre seg klar for reisen til Oslo, der det var nytt planlagt program for dagen.

Bistandsprosjekter fra Norge til Kosovo i etterkant av krigen

Den 05.11.2012 besøkte delegasjonsbesøker fra Kosovo de sentrale institusjonene i Oslo som har bistandsprosjekter i Kosovo. Møtet var ved Kommunenes Sentralforbund KS i Oslo. KS har god kontakt med fagorganiserte i Kosovo gjennom Assosiation for Lokal Styre i Kosovo (albansk: Asocoaconi i kommunave të Kosovës (AAK). «AAK jobber for alle fagorganiserte i Kosovo uavhengig av etnisk tilhørighet og har medlemmer fra kommuner som har forskjellige etnisiteter» (<http://komunat-ks.net/en/aktiviteti-nderkombetar/>:21.02.2015). KS i Kosovo ble aktiv for mer enn 10 år siden. KS jobber ikke

med konflikter, men samarbeider også med den sivile delen av OSSE. De har også godt samarbeid med forskjellige departementer i Kosovos regjering i spørsmål om økonomi, utdanning, administrasjon. Nå er KS med i et prosjekt som handler om elektronisk administrasjon, for å gi bedre muligheter og kvalitet til administrasjonen i Kosovo. KS anser assosiasjoner og institusjoner som samarbeider med Kosovo, som partnere. På den måten er vi på samme nivå og kan utveksle erfaringer og bli bedre sammen. Når det gjelder konflikten mellom Serbia og Kosovo anses at begge parter har sine oppgaver foran seg. Kosovo må jobbe for å skaffe bedre stabilitet og bedre økonomi, Serbia har en jobb å gjøre med å anerkjenne og samarbeide med Kosovo for at begge skal ha mulighet til å bli en integrert del av Europa. På den måten vil etniske konflikter bli mindre aktuelle hvis alle har mulighet til å leve i sine respektive samfunn og konsentrere seg om egen utvikling uten hat og fordommer mot hverandre. KS støtter arbeidet som Nansen fredssenter jobber med i Kosovo og anser det som en viktig del av utviklingsmulighetene.

Senere ble det gjennomført et kort besøk ved Norsk Utenriksdepartement UD, seksjon for Vest Balkan som har støttet ulike prosjekter i Kosovo. Der ble det opplyst at Kosovo har vært et av de landene som har fått mest midler fram til nå i regionen Vest Balkan. Bare i løpet av 2013 er gitt ca. 6,5 millioner kroner til ulike tiltak (<https://www.regjeringen.no/nb/sok/id86008/?term=kosovo:10.12.2014>). UD gjennomfører ikke prosjektene selv, men kjøper tjenester fra ulike operatører som gjennomfører dem. Noen av prosjektene som får støtte fra UD er: Innovasjonssenteret i Kosovo ICK (Innovasjons Center og Kosovo) Prosjekter med studentutveksling mellom Høgskoler og Universitet, har to personer som jobber ved EULEX, har tre personer som jobber med eiendomsrett i Kosovo, en del midler blir gitt som støtte til ulike prosjekter til forskjellige institusjoner i Kosovo men også andre internasjonale organisasjoner. Alle impulser er viktige å støtte, fondene går gjennom den norske ambassaden i Kosovo. Målet er å støtte Kosovo til å nå målet til de kriterier som stilles for å bli medlem i EU. På denne måten kan en regne med at også de etniske uenigheter og konflikter i Kosovo bli dempet fordi det blir stilt høyere krav for å sikre minoritetenes rettigheter. Samtidig, ved å bli del av et større fler-etnisk samfunn, vil en kunne forholde seg til hverandre på en lettere måte. Både Serbia og Kosovo må oppfylle kravene om gjensidig samarbeid for å bli med i EU. Det var også planlagte besøk på Stortinget på slutten av dagsprogrammet. Det ble gjennomført et

kort besøk på grunn av tidspress og man rakk bare å hilse på en av stortingsrepresentantene som jobber spesielt med Vest Balkan (<http://sok.stortinget.no/?groups=BA1043+G0157&querytext=kosovo&aid=120:10.12.2014>). Senere ble vi samlet ved lokalene til Nansens Fredssenter i Oslo for evaluering av dagen der det offisielle programmet ble avsluttet.

Kosovan Nansen Dialog (KND) i Pristina

Etter at jeg fikk muligheten til å være med ved Nansens Fredssenter på Lillehammer, reiste jeg i desember 2014 til Kosovo for å se hvordan de jobber der. Jeg hadde avtalt å besøke Nansen fredssenter i Kosovo med representanten som jobbet der da de var på besøk i Norge. Jeg reiste til Kosovo og, som avtalt, til kontoret som holder til i Kosovos hovedstad i Prishtina. KND fungerer med økonomisk og faglig støtte fra Nansen fredssenter på Lillehammer. Det er mange forskjellige tiltak og aktiviteter som KND i Kosovo jobber med. Alt fra å jobbe med konkrete saker og individer og til å fremme saker for å påvirke lokal og nasjonal lovgivning som sikrer de ulike etniske grupper i Kosovo sikkerhet og rettferdig behandling. «Hvis vi skal styrke multietnisk nasjonalisme, må vi starte med den eneste positive tingen vi står igjen med - de etniske folkegruppene våre. Hvis vi skal skape en multietnisk nasjonal patriotisme som er sterkere en etnisiteten, må vi gi folkene våre tilbake den uunnværlige troen på at vi alle er mennesker, at vi er alle likeverdige og må dele felles godene våre i stedet for å slåss om dem» (Koigi Wa Wamwere 2001: 184). KND har jobbet lenge med å lage en strategiplan som forplikter de forskjellige institusjoner i Kosovo til å jobbe med sikkerhet angående de forskjellige etniske grupper som bor i Kosovo. Denne strategiplanen er vedtatt i nasjonalforsamlingen i Kosovo og gjelder for perioden 2011-2016. Det er innenriksdepartementet i Kosovo som har ansvar for implementeringen. I følge denne strategiplan, hver kommune er forpliktet til å ha et råd og en handlingsplan når det gjelder sikkerhet og samhandling mellom forskjellig etniske grupper. Innenriksdepartementet i Kosovo har et direktorat som har overordnet ansvar for å sørge for at kommunene har et råd for sikkerhet og samarbeid mellom etniske grupper. Det er ulik praksis når det gjelder sammensettingen av dette rådet, men hovedsakelig skal den bestå av:

- representanter fra politisk ledelse i kommune ved ordfører

-
- representanter for de ulike etniske gruppene som bor lokalt
 - politiet og eventuelt andre sikkerhetsorganer
 - representanter fra kommunens administrasjon
 - frivillige og ikke-statlige organisasjoner som er interesserte

Rådet utarbeider en lokal plan der det inngår hvem som skal være med, møteplaner, saker osv. Arbeidet som er pålagt ut fra den nasjonale strategiplanen rapporteres til direktoratet for sikkerhet ved innenriksdepartementet og er også med i perioderapporter som utarbeides av EU om Kosovo. I følge strategiplanen, (Community Safety Related Legislation in Kosovo), i Kosovo er det utarbeidet flere strategiplaner siden landet erklærte sin uavhengighet i mars 2008. Strategiplanen for etniske minoriteter er en av dem. Den har som mål å sikre samarbeid og sikkerhet mellom ulike etnisiteter. Mekanismene til denne strategiplanen er en veiledning for kommunalt nivå som har disse hovedmålsettinger:

- garanterer strategisk orientering på lokalt nivå i samarbeid med sentral styre
- involverer de forskjellige etniske gruppene og stimulerer deltagelse av frivillige
- øker troverdigheten til befolkningen angående statlige institusjoner
- viser pekefingeren til dem som skaper frykt
- gir riktig persepsjon om positiv utvikling
- gjør mulig koordineringen av ulike aktiviteter på forskjellige måter
- samarbeider med ulike institusjoner både på sentralt og på lokalt nivå
- hjelpe til mot etnisk diskriminering og kriminalitet

Denne strategiplanen skal gi mulighet til et nytt konsept, og skal kunne brukes og være til det beste for det enkelte individ, organisasjoner, det kommunale og sentrale styret i Kosovo for å skape trygt liv for alle innbyggerne. I følge (Norbert Ropers 2003:7) har mange av hovedpersonene i dialogbaserte tilnærminger observert at det også gjenspeiler en fundamentalt forskjellig forståelse av konflikten. Etter deres syn, er langvarige konflikter et klart tegn på manglende grunnleggende behov for sikkerhet, anerkjennelse og deltakelse, samt ønske om sosial endring. Det er veldig varierende hvordan strategiplanen implementeres i forskjellige kommuner. Noen jobber veldig mye med det, noen vet knapt om det, og noen tar dette ikke i bruk. Det som må legges

merke til er at der det er jobbet med en slik strategiplan er det påvist positive resultater, som for eksempel i kommunen Fushë Kosovë. Der bor flere forskjellige etniske grupper, kommunen implementerer strategiplanen og har opprettet kontor i kommunen som jobber spesielt med minoriteter. Delegasjonen som var i Norge i desember 2014 var sammensatt slik det kreves i strategiplanen, men det var bare representanter for serbere og albanere. KND jobber med mange forskjellige oppgaver og på forskjellige nivåer i systemet. De samarbeider med mange ulike samarbeidspartnere og har kontakt med mange organisasjoner, institusjoner og enkeltpersoner. KND har to kontorer i Kosovo, et i hovedstaden Prishtina og et i Mitrovica. Prishtina er valgt på grunn av tilgjengelighet på institusjoner siden det er hovedstad, og i Mitrovica er mye aktivitet fordi det er mange etniske konflikter der. I Prishtina jobber tre medarbeidere på full tid og i Mitrovica jobber fire. Det er veldig varierende hvordan hva KND jobber. Det kan være med samtaler og forsoningsarbeid med enkeltindivider, treningsmøter, deltagelse på forskjellige steder med lokale og sentrale myndigheter. KND har god kontakt med både institusjoner og frivillige organisasjoner uansett tilhørighet. Det blir arrangert møter og konferanser for å drøfte forskjellige problemstillinger og temaer som handler om å kunne leve et bedre liv sammen på tvers av etnisk tilhørighet. Folk i Kosovo hører til forskjellige religioner og dermed er det viktig å bruke religiøse ledere og representanter i drøftinger, konflikthåndtering og konfliktløsning. «Det representative demokrati står imidlertid overfor en rekke utfordringer. Faren for flertallstyranni har vært påpekt av mange. Dette er en situasjon hvor et velgerflertall påtvinger hele samfunnet sin vilje gjerne ved tilsidesettelse av minoritetsinteresser og rettigheter» (Ranch 2009: 67). KND arrangerer trening med fokus på å leve sammen på tvers av etnisk, religiøs og kulturell tilhørighet. Steinar Bryn fra Nansen fredssenteret på Lillehammer er en av trenerne, men andre trenere hentes også inn. Det blir ofte arrangert trening for ledere i kommunene, fordi på den måten kan man lettere påvirke til samarbeid og lederne har mulighet til å påvirke andre. Det jobbes med enkeltsaker og enkeltindivider. Jobben med enkeltindivider kan ofte være veldig følsom. Som eksempel kan jeg nevne en albansk familie som har mistet mange nære familiemedlemmer i krigen som Serbia førte mot Kosovo, og nå skal familien bo sammen med serbiske naboer. Familien er bevisst på at disse serbiske naboene har ikke drept familiemedlemmene, men når man hører

politiske forskjeller mellom serbere og albanere, blir dette ekstra belastende for begge parter uten at de har gjort noe galt mot hverandre. Det er bare slik at de hører til to forskjellige nasjonaliteter og snakker forskjellige språk. Manglende fungering av rettstat til å finne og få dømt dem som har gjennomført drap under krigen er ekstra belastende for den enkelte. Det er fortsatt mange etniske forskjeller både når det gjelder det politiske systemet og tenkemåten. Prosjektet fra Nansen Fredssenter på Lillehammer viser at gjennom dialog vil en kunne skape gjensidig tillit og en virkelighetsoppfatning som gir mulighet til at partene klarer å forstå hverandre ved å nærme seg den. Forventninger til dialogen blir dermed å skape kontaktarenaer som kan bidra til gjensidig respekt og aksept for hverandres ulikheter. Når det gjelder å bruke dialog for å løse etniske konflikter så er dette ikke uten utfordringer. Erfaringen fra KDN i Pristina viser at situasjonen fort kan bli forandret. En kan bruke mye tid med et prosjekt som i løpet av kort tid kan bli ødelagt på grunn av etniske konflikter som er uforutsigbare. Resultatene i det sivile samfunns dialogprosjekter har så langt bare sjelden blitt direkte oversatt til offentlige tiltak. Dette gapet mellom offisiell og uoffisiell diplomati er ikke bare et uttrykk for ulik legitimitet og maktpolitiske alternativer som eksisterer mellom stater og det sivile samfunn. Mange hovedpersoner i dialogbaserte tilnærminger har observert at de også gjenspeiler en fundamentalt forskjellig forståelse av konflikten. Etter deres syn er langvarige konflikter et klart tegn på manglende grunnleggende behov, som sikkerhet, anerkjennelse og deltakelse, samt ønske om sosial endring. Dialogprosesser trenger god forhåndsplanlegging. Situasjonene der ulike parter har stått i konflikt med hverandre er følsomme og det skjer mye underveis som påvirker forløpet. Konflikter er en naturlig del av samspillet mellom mennesker. De er en følge av at mennesker ønsker å stå for det de mener, og at det er spillerom for å gi uttrykk for ulike synspunkter. Etnisitet er et kulturtrekk og en betegnelse for en gruppe eller et kollektiv som deler kulturelle trekk, opprinnelse osv. Dialog kjennetegnes ved gjensidig tillit og respekt for hverandres ulikheter. En må være forberedt på uforutsigbarheter både ved forberedelser, i prosessen underveis og effekter i etterkant. Vi er nødt til å bruke ulike mål på suksessen til dialogprosjekter. Mål og kontekst er avhengig av de involverte som vanligvis er deltagere i konflikthåndtering og konflikttransformasjon. Suksess i disse tilfeller er et mangesidig fenomen.

Sammendrag

Når det gjelder prosjekter til dialog i etterkant av konflikter, er det viktig at den som gjennomfører disse prosjektene skaffer godt kjennskap til partene og de interessene de har. Det å tilhøre ulike etniske folkegrupper betyr ikke at mennesker i forskjellige folkegrupper ikke kan leve med hverandre eller dele plass, ressurser og kjærlighet i samme land og nabolag. Prosjekter kan være nødvendig i situasjoner med etniske konflikter, men kan også ha bieffekter som kan virke negativt. Ved å bygge opp institusjoner som har troverdighet og legitimitet, kan innbyggerne forvente positive resultater og kreve ansvar ved avvik. Alle stater har en minste forventning og krav fra sine innbyggere om å ta ansvar for å delta i samfunnet. Multietniske modeller fra andre land kan være vanskelig å implementere i Kosovo av flere årsaker, som for eksempel sammensettingen av befolkningsstruktur, måten innbyggerne tenker og forholder seg til felleskapet, samfunns- og institusjonsbyggingen. Demokrati betyr at flertallet regjerer og beskytter mindretallets rettigheter. Men etnisiteten ønsker absolutt makt for det etniske flertall og fullstendig eliminasjon av minoriteter og rettighetene deres. Demokratiet motsetter seg minoritetsstyre. Så lenge demokratiet og etnisiteten streber etter diametralt motsatte mål, kan de ikke godt leve i harmonisk sameksistens. Albanere tilhører de albanske politiske partiene, serbere har sine egne enn de andre etniske folkegruppene som lever i Kosovo. Bistanden utenifra greier ikke å ha klare kriterier fordi situasjonen er uoversiktlig. En prøver å støtte et multietnisk samfunn, som ofte er bare teoretisk, men hvis det mangler et apparat som kan ta imot bistanden vil dette miste effekten. Dialog er en av de viktigste prosessene i etterkant av konflikter. Dialog forutsetter vilje til å lytte på flere plan, og å være åpen for å kunne bli forandret. En må regne med at innvirkningen av satsingen på dialog trenger en langsiktig innsats. Dialogprosjekter er et viktig instrument for konfliktløsning i gjensidig avklaring hos stridende parter og tilnærming til å bygge opp relasjoner og forbedring av kommunikasjon hos stridende parter. Forventninger til dialogen dermed å skape kontaktarenaer som kan bidra til gjensidig respekt og aksept for hverandres ulikheter. Dialogprosesser trenger god forhåndsplanlegging. Dialogprosjekter faktisk et viktig instrument for konfliktløsning og tilnærming, først og fremst fordi de viktigste målene er gjensidig avklaring av oppfatninger og relasjoner, og forbedringer i kommunikasjon.

7. SLUTTKOMENTARER/KONKLUSJONER

Utviklingen av etniske konflikter i Kosovo har en lang historie og påvirker dagliglivet til folk som bor i Kosovo og den politiske samfunnsutviklingen. Etniske konflikter har også ført til sammenstøt og krigshandlinger mellom de ulike folkegruppene, noe som har ført til store ødeleggelse både når det gjelder økonomi, men også mellommenneskelige relasjoner. På grunn av etniske konflikter har det internasjonale samfunn grepet inn for å bidra til fred og ivareta rettighetene til folket som bor i Kosovo. Etniske konflikter skapes når samspillet mellom mennesker med forskjellige oppfatninger står mot hverandre. Forståelsen av virkeligheten framtrer gjennom de kulturelle brillene vi ser med. Både albanerne og serberne har den største støtten hver for seg utenifra. Den politiske organiseringen i Kosovo er politisk organisert til å fungere som et multietnisk samfunn, men i realiteten handler hver etnisk gruppe på etnisk grunnlag, og på den måten skapes avstand. Etnisitet er ikke medfødt. I følge Koigi Wa Wamwere (2001) hvis etnisitet oppstår fordi vi nekter å dele på økonomiske resurser, læres den også videre til våre barn som er født uten den. Når barn ble født, vet de ikke at de er overlegne, eller at noen av lekekameratene deres er underlegne.

Prosjekter i forhold til dialog i etterkant av konflikten har vært nødvendig. Prosjekter kan være nødvendig i situasjoner med etniske konflikter, men kan også ha noen effekter som kan virke negativt. For eksempel når det gjelder Kosovo ser omverden ulikt på situasjonen og det kan være at gjennom støtte føres ulike interesser som kan virke negativt i forsoningsprosessen sammen. Det ambisiøse mål om en problemløsende dialog mellom partene i langvarige konflikter, kan bare oppnås innenfor rammen av en langsiktig prosess av arbeid og læring. Personlig tillit, klargjøring av posisjoner og oppfatninger, samt refleksjon med fakta bakgrunn er viktige forutsetninger. Det å tilhøre ulike etniske folkegrupper betyr ikke at mennesker i forskjellige folkegrupper ikke kan leve med hverandre eller dele plass, ressurser og kjærlighet i samme land og nabolag. Utviklingen av etniske konflikter i Kosovo henger sammen med både historien og den tid vi lever i. Etniske konflikter har ikke oppstått bare i Kosovo, men det er noe som omfatter også flere forskjellige land på Balkan. Etnisk ubalanse påvirker det daglige livet for befolkningen og skaper ustabilitet. I følge Norbert Ropers (2003) sammen med utviklingen av konflikter utvikles også ulike måter til å handtere konflikter og skape arenaer for dialog. I en situasjon hvor det er konflikter og motsetninger på grunn av

etnisk tilhørighet, utvikles et stigmatiserende samfunn mellom ulike etniske grupper. Stigmatiseringen skaper avstand, noe som gjør at det blir mindre muligheter for å kunne forholde seg til hverandre og ha positive mellommenneskelige relasjoner. En nøkkelrolle i håndteringen av konflikter og dialogprosesser er at alle deltakerne har gode erfaringer med ordninger som følges opp, eventuelle avtaler om konfidensialitet av samtalene eller om løsning av praktiske problemer. Den initierende tredjepart må derfor vurdere om det er i stand til å faktisk sikre en slik langsiktig prosess, i praksis kan dette strekke seg over flere år. I verste fall må man regne med muligheten for at hvis det bare er noen få møter, eller til og med bare ett, vil mange problemer bli rørt opp, men deltakernes mistillit vil til slutt bli enda større enn før.

På grunn av konflikter har det internasjonale samfunn intervenert for å beskytte befolkningen i Kosovo både med militære fredsstyrker og gitt bistand til gjenoppbygging av landet etter konflikter og krig. Kosovo er blitt et stort internasjonalt prosjekt. Det er viktig å få til en god start i dialogprosessen, og valget av de første hovedpersonene er også avgjørende for prosessen videre. Deltakerne må være i stand til å få til en form for meningsutveksling som taler sterkt for involvering av flere moderate midler i dialogprosessen. Dette første valg av deltakere fungerer også som et signal som vil bidra til å avgjøre om virksomheten blir tatt på alvor. Det har derfor mye å si for å ha en blanding av moderat og godt nettverk samt ordinære mennesker i den innledende fasen.

Kosovo har forholdsvis lite etnisk blanding av befolkningen sammenlignet med andre land på Balkan, men har stor påvirkning utenifra som gjør den etniske problemstillingen mer komplisert. De politiske målene i Kosovo er at staten skal fungere som en multietnisk stat men den politiske organiseringen av politiske partier jobber ut fra etniske målsettinger. Landet ble erklært selvstendig i februar 2008 og er anerkjent av de fleste land i verden. Det er et demokratisk styrt land og har moderne lover og regler som skal ivareta alle innbyggerne uansett etnisk tilhørighet. I følge Salihu-Abazi (2004) ved å bygge opp institusjoner som har troverdighet og legitimitet, kan innbyggerne forvente positive resultater samt kreve ansvar ved avvik. Alle stater har en minste forventning og krav fra sine innbyggere om å ta ansvar for å delta i samfunnet. Men det er fortsatt stridigheter og motsetninger fra deler av serbere som bor i Kosovo, med

støtte fra Serbia. Det har vært forsøkt og arrangert mange internasjonale konferanser og møter for å få til en fredelig løsning på konflikten mellom Kosovo og Serbia. Noe har ikke vært vellykket, noen har hatt noe bieffekter, og i senere tid kan merkes positive resultater. Det er fortsatt internasjonale organisasjoner i Kosovo som bistår myndighetene for at institusjonene skal fungere på riktig måte og at alle innbyggernes interesser skal ivaretas uansett etnisk, religiøs eller kulturell tilhørighet.

Etniske konflikter skaper politisk ustabil situasjon som gjør at det virker negativt på økonomisk utvikling. Kampen om knappe ressurser fører til enda mer stridighet, og dermed blir det et behov for støtte utenifra. I etterkant av konflikter er det behov for å skape fred og stabilitet. Det er sterkt utfordrende å få til at etniske grupper som har vært i krig med hverandre kan fortsette å leve i fred. Situasjonen fortsetter å være ustabil og skaper usikkerhet for befolkningen. Dialog er et virkemiddel som kan skape kontakt og mellommenneskelige relasjoner som kan føre til fred og forsoning. Gjennom dialog vil en kunne skape gjensidig tillit og en virkelighetsoppfatning som gir mulighet til at partene klarer å forstå hverandre. Når det gjelder å bruke dialog for å løse etniske konflikter så er dette ikke uten utfordringer. Forventninger til dialogen blir dermed å skape kontaktarenaer som kan bidra til gjensidig respekt og aksept for hverandres ulikheter. Når det gjelder engasjement og deltagelse i dialogprosjekter for å løse multietniske konflikter, kan det forekomme at de som er motstandere vil vegre å delta i prosessen. Det kan være at det er innflytelsesrike personer, det er imidlertid viktig å få vurdere deres potensiale for eventuelt brudd og motstand til dialogprosessene.

Etnisitet er uforenelig med demokrati. I følge Koigi Wa Wamwere (2001) demokrati betyr at flertallet regjerer og beskytter mindretallets rettigheter. Men etnisiteten ønsker absolutt makt for det etniske flertall og fullstendig eliminasjon av minoriteter og rettighetene deres. Demokratiet motsetter seg minoritetsstyre. Så lenge demokratiet og etnisiteten streber etter diametralt motsatte mål, kan de ikke godt leve i harmonisk sameksistens. Den virkelige utfordringen med dialogprosjekter ligger i effektiv mestring av tilretteleggings metoder og kommunikasjonsteknikker under faktiske møter. For å forberede seg på disse møtene, kan tredjepartsrepresentanter trenge tid for å gjennomføre ulike sonderinger på begge sider, og oppnå en konsensus minst lik til den foreslåtte listen over deltakere og program. Disse aktivitetene er selv en del av den

bredere dialog prosessen. På grunn av dette, må kanskje møter gjennomføres utenfor det aktuelle landet, slik det har skjedd i dialogprosesser om Kosovo som har foregått i ulike europeiske land. Ethvert inngrep angående dialogprosesser har både tilsiktede og utilsiktede konsekvenser selv om det kan være velmenende hensikt. Initiativtakerne til dialogprosjekter bærer derfor et etisk ansvar for å nøye vurdere konsekvensene av sine handlinger. Noen av de viktigste oppgavene er å trene og minimere sikkerhetsrisikoen før planlagte møter. Risikoen kan være at deltakere i dialogprosesser som er den svakere part vil kunne radikaliseres på grunn av manglende mulighet for å nå sine mål. I dialogprosesser fra samfunn og lokalsamfunn med krigstraumer, vil dialogprosjekter før eller senere bli konfrontert med spørsmålet om hvordan deres arbeid og drivkraft har gitt resultater som kan føre til praktiske tiltak som kan være institusjonelt forankret i organer som vil erstatte de midlertidige fora satt opp av tredjeparter i den innledende fasen. Internasjonal intervensjon i Kosovo er et eksempel på dette. Uten denne type institusjonell forankring, er det alltid en reell fare for at de i utgangspunktet positive effektene av dialogen vil ta slutt og konfliktene kan dukke opp igjen. Det viktigste konseptuelle bidrag som dialogprosjekttilnærmingen kan gjøre for å skape fred eller freds allianser er å fremme en dialogbasert kultur. Dialog som fører til å bygge opp et legitimt styre i samfunnet og integreringsprosesser er nødvendighet. Dialog er ingen mirakelkur for å skape forsoning og fred, men det er en av forutsetningene for å få dette til.

8. LITTERATURLISTE

- Miranda Vickers 2004, Betwin Serb and Albanien, A Histori of Kosovo. Albansk oversettelse utgitt av bokforlag BOTIMET TONA, Tirana, Albania 2004.
- Januzs Bugajski, Oppreisningen av Kosovo (original tittel: Ngritja e Kosovës) artikler og taler fra okkupasjonen til uavhengigheten. Bokforlag KOHA Pristina, 2006.
- Bjørn Erik Rach, Demokrati, ideer og organisering. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS 6. opplagg 2009.
- Community Safetuy Related Legislation in Kosovo (2013) publisert fra regjeringen I Kosovo (albansk: Legjoslacioni I ndërlidhur me sigurinë në bashkësi në Kosovë)
- Dialog. (2009, 14. februar). I Store norske leksikon.
- Norbert Ropers (2003) From Resolution to Transformation: The Role of Dialog Projects
- Koigi wa Wamwere (2001) Etnisitetbomben, Pax forlag A/S Oslo
- Inge Eidsvåg (2013) Kan dialog skape samfunnsendring. Nansenskolens hjemmesider 24.02.2015
- Dr. Ibrahim Gashi (2012) Road to independence (albansk: Rruga tek pavarësia Kosova) Pristina, British Council – Kosovo
- Noel Malkom (1998) *Kosovo a Short Story* Macmillan Ltd 25 Eccolaton Place, London SW 1 W 9NF and Basingstokke (albansk oversettele (2011) av Abdullah Karjagdiu)
- Iain King & Whit Mason (2006) *Peac at eny price* C.Hurst & Co (albansk oversettelse (2006) v/ Flaka Surroi)
- Sanie Gashi (2009) Den forferdelige historien 1998-1999 utgitt av bokforlaget TEUTA, Pristina Kosovo (albansk tittel: Histori të tmerrit 1998-1999)
- Khun, Thomas (1962/1970a): *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago: University of Chicago Press (1970, 2. utg. med etterord)
- Salihe Salihu-Abazi,(2004)
<http://www.pasqyra.com/arkivi/2004/21102004/faqe/legjitimitetidhemultiethniciteti.htm>

Besøkte nettsider

<http://www.regiomusikk.de/veranstaltungsorte/location/ort/70189/interkultur-kompetnse>
<http://www.crisisgroup.org//media/Files/europe/Kosovo>
<http://www.crisisgroup.org/~//media/Files/europe/Kosovo%20120%20ALB.pdf>
<http://kosova.org/post/Marrevshja-e-Rambujese>
<http://www.peace.no/images/stories/pdf/dialoghefte.pdf>
<http://www.peace.no/nb/component/content/article/136-news-box/792-kosovo-group-visiting>
<http://www.globalis.no/Land/Kosovo>
<http://no.wikipedia.org/wiki/Dialog>
<http://www.norad.no/no/om-norad/jobb-i-norad/m%C3%B8t-en-medarbeider>
<http://www.peace.no/nb/hva-gjor-vi>
<http://ndla.no/nb/node/74312>
<http://definisjoner.no/etnisitet/hentet>
<http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/livssyn/etnisitet/etnisitet.html>
<http://kurs.helsekompetanse.no/andres-hjem/16782>
<http://www.fn.no/Tema/Fattigdom/Hva-er-utvikling>
<http://ndla.no/nb/node/74312>
<http://no.wikipedia.org/wiki/Dialog>, hentet 27. januar 2015.
<http://no.ask.com/wiki/Rambouillet-avtalen?lang=no&o=2802&ad=doubleDownan=apnap=ask.com>
<http://www.albasoul.com/vjeter/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1221>
http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/RAPORT_MBI_GJENDJEN_NE_ZBATIMIN_E_MARREVESHJEVE_TE_BRUKSELIT_Janar_Shtator_2014-signed.pdf
<http://www.lillehammer.kommune.no/forside.172351.no.html>
<http://www.lillehammer.kommune.no/skoleprosjekt-bujanovac.190560.no.html>
<http://kk.rks-gov.net/fushekosove/>
<https://kk.rks-gov.net/novoberde/default.aspx?lang=en-US>
<https://kk.rks-gov.net/ranillug/> hentet
<http://komunat-ks.net/en/aktiviteti-nderkombetar/>
<https://kk.rks-gov.net/ranillug/default.aspx?lang=en-US>
<http://www.servicetorget.no/aktuelle-nettsteder/arbeidsgiverforeninger/ks.htm>
<https://www.regjeringen.no/nb/sok/id86008/?term=kosovo>
<http://sok.stortinget.no/?groups=BA1043+G0157&querytext=kosovo&aid=120>
http://sq.wikipedia.org/wiki/Vendimi_p%C3%ABr_Kosov%C3%ABn_nga_Gjykata_Nd%C3%ABrkomb%C3%ABtare_e_Drejt%C3%ABsis%C3%AB
<http://www.pasqyra.com/arkivi/2004/21102004/faqe/legjitimitetidhemultiethniciteti.htm>

Opplysninger hentet fra foredrag, møter og reiser

- Reise til Kosovo juli 2014
- Foredrag om Kosovo v/Statsviter og skribent Sylo Taraku ved det internasjonale kompetansesenteret i Drammen den 12.11.2014
- Møte ved NORAD Oslo
- Møte ved Nansen fredssenter 4.og 5. desember 2014.
- Besøk ved Nansen fredssenter i Kosovo desember 2014

Språk / Oversettelse

- Datainnsamlingen til denne oppgaven er innhentet fra flere ulike kilder og ulike språk; norsk, albansk, engelsk og serbisk. Tekstene i oppgaven er gjengitt på norsk.